

Хмельницький національний університет
Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра слов'янської філології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Магістр

Галузь знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.033 Слов'янські мови і літератури (переклад
включно), перша – польська

на тему: Лексико-семантичне поле «рослини» в українській та польській
фразеології

КРФПРм.016478.01.09.00

студентки II курсу групи ФПРм-21-1 _____ Наталії МАЛІНОВСЬКОЇ
Підпис, дата

Керівник _____ Людмила ТЕРЕЩЕНКО
Підпис, дата

До захисту допускаю:

Завкафедри слов'янської філології _____ Неля ПОДЛЕВСЬКА
Підпис, дата

Хмельницький 2022

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	гуманітарно-педагогічний
Кафедра	слов'янської філології
Освітній рівень	магістр
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	035 Філологія
Спеціалізація	Слов'янські мови і літератури (переклад включно), перша – польська
Освітня програма	освітньо-професійна

„ЗАТВЕРДЖУЮ”

Завідувач кафедри слов'янської філології

_____ (Неля ПОДЛЕВСЬКА)

19 жовтня 2021 року

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу

МАЛІНОВСЬКІЙ НАТАЛІЇ МИКОЛАЇВНІ

1. Тема роботи «Лексико-семантичне поле «рослини» в українській та польській фразеології» затверджена на засіданні кафедри слов'янської філології 11 червня 2021 року, протокол № 11.

2. Термін подачі здобувачем вищої освіти завершеної роботи – грудень 2022 року.

3. Вихідні дані роботи:

Світ природи, репрезентований у фразеологізмах, характеризується як універсальністю, так і своєрідністю національного сприйняття. Своєрідність полягає у виборі компонентного складу фразеологічних одиниць, у наділенні їх мовнообразною символікою еталона порівняння, оцінки, їх проекцією на контекст народної культури, звичаїв, прикмет. Системний підхід вивчення флоронімічної лексики української та польської мов дозволяє краще розуміти і зіставляти матеріал з пункту зору соціальних норм поведінки суспільства, їхніх цінностей. Вони фіксуються у мові, менталітеті, і, безперечно, відображаються у ній. Відомості про рослини розширюють кругозір людини та поглиблюють знання про саму людину. Отже, актуальність теми дослідження визначається розкриттям динаміки та особливостей формування флорономенів у сучасній лінгвістиці польської та української мов.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік підлеглих розробці питань): У роботі розглянуто лексико-семантичні особливості фразеологічних одиниць із компонентом «рослини» української мови порівняно з польською. Визначено джерела фразеологічних одиниць з компонентом «рослини» польської та української мов. Особливу увагу приділено наявності/відсутності мовного еквівалента в зіставляваних мовах. З'ясовано, які негативні, позитивні та нейтральні якості можуть виражати флорономени представлені у фразеологізмах. Зроблено спроби класифікувати фразеологічні одиниці та виявити проблеми перекладу флорономенів у польській та українській мовах.

5. Графічного матеріалу немає.

6. Консультанти по роботі із вказівкою розділів, які їх стосуються

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання отримав
1, 3	Станіславова Л.Л.		

7. Дата видачі завдання – 19 жовтня 2021 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН			
№ з/ч	Найменування етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Обрання теми дипломної роботи	Вересень 2021 року	
2.	Опрацювання наукової літератури з теми дослідження	Вересень-листопад 2021 року	
3.	Збирання матеріалу, його первинна наукова інтерпретація	Жовтень–грудень 2021 року	
4.	Написання першого розділу дипломної роботи	Січень – березень 2022 року	
5.	Апробування результатів дослідження шляхом здійснення публікації в збірнику наукових праць та участі в конференціях	Грудень 2021 року – листопад 2022 року	
6.	Написання другого розділу дипломної роботи	Квітень – червень 2022 року	
7.	Написання третього розділу дипломної роботи	Серпень – жовтень 2022 року	
9.	Написання «чорнового варіанту» дипломної роботи	До листопада 2021 року	
10.	Попередній захист дипломної роботи	22 листопада 2021 року	
11.	Остаточне завершення дипломної роботи	Грудень 2021 року	
12	Подача дипломної роботи на кафедру і її захист	Грудень 2021 року	

Магістрант _____

Наталія МАЛІНОВСЬКА

Керівник роботи _____

Людмила ТЕРЕЦЕНКО

Анотація

Тема роботи: **«Лексико-семантичне поле «рослини» в українській та польській фразеології»**

Автор – Маліновська Н.М.

Науковий керівник – Терещенко Л. В.

Обсяг кваліфікаційної роботи – 85 сторінок, з них 76 сторінок основного тексту.

Робота містить 98 джерел посилання (зокрема 48 – польською мовою).

Ключові слова: *флорономен, фітономен, концепт, семантика, лінгвокультурологія, фразеологічні одиниці, фітосимвол, мовні засоби, мовна картина світу, лексеми, прислів'я, приказки, легенди, вірування, дерева, кущі, городина, ягоди, гриби, злаки, квіти.*

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню фітономенів в українській та польській фразеології.

Системний підхід вивчення флоронімічної лексики української та польської мов дозволяє краще розуміти і зіставляти матеріал з пункту зору соціальних норм поведінки суспільства, їхніх цінностей. Вони фіксуються у мові, менталітеті, і, безперечно, відображаються у ній. Відомості про рослини розширюють кругозір людини та поглиблюють знання про саму людину. Отже, актуальність теми дослідження яка полягає в розкритті динаміки та особливостей формування флорономенів у сучасній лінгвістиці польської та української фразеології.

Меті підпорядковується вирішення завдань: описати історію та структуру лексико-семантичного поля; здійснити класифікацію фразеологічних одиниць в українському мовознавстві; провести опис джерел та класифікацію фразеологізмів у польському мовознавстві; дослідити вплив семантики флорономенів на загальний зміст фразеологізмів; класифікувати фітосимвол як елемент образної основи фразеологічних одиниць; визначити національно-культурну специфіку фразеологізмів в польській та українській мовах; висвітлити, порівняти та показати представлені групи фразеологізмів; розкрити символіку флорометафори у культурно-національній історії України та Польщі; дослідити лінгвокультурне значення фразеологізмів із флорономенами.

Об'єктом дослідження є корпус фразеологічних одиниць, у складі яких виявлено флорономени. Предметом вивчення є склад, поглиблена семантична характеристика, внутрішня форма фразеологічних одиниць із флористичним компонентом. Матеріал дослідження становлять українські та польські фразеологізми та прислів'я із флорономенами, вилучені методом суцільної вибірки з фундаментальних лексикографічних праць. Джерельну базу роботи складають фразеологічні словники польської та української мов, збірки прислів'їв та приказок, перекладні двомовні й тлумачні словники, а також етимологічні лексикографічні джерела.

У процесі дослідження встановлено, що фітоніми відіграють значну роль у житті людини не лише у декоративному і естетичному аспекті, а й беруть участь у передачі релігійних, символічних, естетичних і міфологічних уявлень. Засобами своєї експресивності і емоційності флористична фразеологія найяскравіше і найточніше відбиває дух народу, культурно-історичний досвід пізнання світу, і навіть його національний менталітет. Фрагмент фразеологічної картини світу, характерний одному народу, може цілком ігноруватися у фразеологічній картині світу іншого народу чи розглядатися іншими засобами мовного вираження.

Кожен народ по-своєму розчленовує фрагменти світу та по-своєму називає їх. Формується світ тих, хто говорить цією мовою, тобто формуються лексико-семантичні поля як сукупність знань про світ, що фіксується у лексиці, граматиці, фразеології.

Автор

підпис автора і дата подання роботи до захисту

ЗМІСТ

Вступ.....	6
1. Теоретичні засади дослідження лексико-семантичного поля	11
1. 1 Історія становлення поняття лексико-семантичного поля.....	11
1. 2 Визначення та властивості лексико-семантичного поля, зв'язки різних слів усередині поля.....	15
1. 3 Склад та структура лексико-семантичних полів.....	17
1.4 Джерела походження фразеологізмів з флорономенами у польській мові.....	21
2. Лексико-семантичне поле "рослини" в українській та польській фразеології.....	25
2. 1 Семантика і тематичні групи назв рослин у складі фразеологічних одиниць української та польської мови.....	25
2.1.1 Лексеми на позначення дерев та кущів.....	27
2.1.2 Лексеми на позначення квітів	31
2.1.3 Лексеми на позначення злаків, збіжжя та городини.....	34
2.1.4 Лексеми на позначення бур'янів	38
2.1.5 Лексеми на позначення фруктів, ягід та грибів.....	40
2. 2 Структурні особливості фразем української та польської мови з копонентом-флорономеном	43
3 Лінгвокультурні параметри фразеологічних одиниць української і польської мов з лексемами-назвами рослин.....	41
3. 1 Мовні картини світу українців і поляків.....	50
3.2 Фітосимволи як елементи образної основи фразеологічних одиниць української і польської мов з лексемами-назвами рослин.....	53
Висновки.....	73
Перелік джерел посилання.....	77

ВСТУП

Особливістю фразеологічного фонду мови є його усталеність. На відміну від лексики, фразеологічний фонд не має такої динаміки, як лексичний. На нашу думку, особливий інтерес становить порівняльне вивчення фразеології споріднених мов, бо існує тісний зв'язок у їхньому розвитку та формуванні. Хоча, з іншого боку, у цьому випадку виникають і певні труднощі: іноді буває важко встановити, що є наслідком спільного історичного розвитку, а що утворилося на ґрунті окремої мови.

Системний підхід вивчення флоронімічної лексики української та польської мов дозволяє краще розуміти і зіставляти матеріал з пункту зору соціальних норм поведінки суспільства, їхніх цінностей. Вони фіксуються у мові, менталітеті, і, безперечно, відображаються у ній. Відомості про рослини розширюють кругозір людини та поглиблюють знання про саму людину. Отже, **актуальність теми дослідження** визначається розкриттям динаміки та особливостей формування флорономенів у сучасній лінгвістиці польської та української мов.

Дослідники вивчають мовні картини світу з погляду функціонування мовних засобів. Важливе місце тут належить насамперед фразеологічній системі, зокрема об'єктом пильного наукового аналізу не раз ставала фітонімна лексика у її складі. Фразеологічні одиниці (ФО) з фітонімічним компонентом досліджувалися на матеріалі різних національних мов.

Існують різні терміни на позначення назв рослин, а саме: “флоризми”, “фітоніми”, “флоролексеми”, “ботанізми” тощо. У нашій роботі аналізуємо рослинні концепти, які називаємо ще флористичними, репрезентантами яких у мові виступають флорономенами.

Рослинні символи в контексті традиційної календарної обрядовості українського народу досліджували Г. Булашев[12], Е. Гаврилюк[6], М. Костомаров[9], В. Скуратівський[37] та ін.

Незважаючи на давність наукових зацікавлень флористичними образами З. Васильїв[14], І. Коломієць[25], В. Кононенко[26], Н. Слухай[9], Н. Сологуб[4], Л. Ставицька[39], в україністиці бракує праць, присвячених їхньому комплексному аналізу як концептуальних одиниць.

Не проведено, зокрема, комплексного дослідження фразеологічних одиниць з рослинними компонентами-символами. В українському мовознавстві наявні лише поодинокі дослідження семантики та функціонування таких номінацій у фразеологічних одиницях З. Васильків[14], М. Дмитренко[16], Л. Мовчун[32] та ін.

Світ природи, репрезентований в українських фразеологізмах, характеризується як універсальністю, так і своєрідністю національного сприйняття. Своєрідність полягає у виборі компонентного складу фразеологічних одиниць, у наділенні їх мовнообразною символікою еталона порівняння, оцінки, їх проекцією на контекст народної культури, звичаїв, прикмет.

Мета роботи –проаналізувати лексико-семантичне поле «рослини» у складі фразеологічних одиниць поля в українській та польській мові.

Завдання підпорядковані меті:

- описати історію та структуру лексико-семантичного поля;
- проаналізувати класифікацію фразеологічних одиниць в українському мовознавстві;
- провести опис джерел та класифікацію фразеологізмів у польському мовознавстві;
- дослідити вплив семантики флорономенів на загальний зміст фразеологізмів.
- класифікувати фітосимвол як елемент образної основи фразеологічних одиниць;
- визначити національно-культурну специфіку фразеологізмів у польській та українській мовах;

- висвітлити, порівняти та показати представлені групи фразеологізмів;
- розкрити символіку флорометафори у культурно-національній історії України та Польщі ;
- дослідити лінгвокультурне значення фразеологізмів із флорономенами.

Об'єкт дослідження – корпус фразеологічних одиниць, у складі яких виявлено флорономени.

Предметом є склад, поглиблена семантична характеристика, внутрішня форма фразеологічних одиниць із флористичним компонентом.

Матеріал дослідження складають українські та польські ФО (фразеологічні одиниці) та паремії із флорономенами, вилучені методом суцільної вибірки з фундаментальних лексикографічних праць.

Джерельну базу роботи складають фразеологічні словники польської та української мов, збірки прислів'їв та приказок, перекладні двомовні й тлумачні словники, а також етимологічні лексикографічні джерела.

Мета та завдання дослідження, а також специфіка об'єкта зумовили використання таких **методів** лінгвістичного аналізу: *метод суцільної вибірки* для здійснення вибірки фразеологізмів з флорономенами зі словників, статей, монографій; *зіставний метод*, який уможливорює висвітлення спільних і відмінних функційних, прагматичних, конотативних та стилістичних ознак фразеологізмів досліджуваних мов; *метод компаративного аналізу* – для виявлення спільних та відмінних ознак досліджуваних ФО в польській та українській мовах, а також концептів, асоціацій та конотацій закріплених за конкретними флорономенами; *метод лінгвостилістичної абстракції* – для аналізу та опису ФО з урахуванням взаємозв'язків між людиною, культурою і мовою; *методи кількісного та якісного аналізу* – для характеристики частотності вживання конкретних ФО на позначення позитивних, негативних та нейтральних аспектів людського існування; *описовий метод* – задля характеристики результатів дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в детальному дослідженні семантики, функціональності, специфіки фразеологічних одиниць з флористичним (рослинним) компонентом польської та української мов, здійсненні зіставного аналізу вибраних ФО двох споріднених мов з компонентами-назвами рослин, з'ясуванні лінгвокультурологічного значення ФО для відображення мовної картини світу двох народів.

Теоретичне значення полягає в перспективі подальшого вивченні проблем семантичної, структурної, стилістичної, граматичної класифікації фразеологізмів, дослідженні їх внутрішньої форми та конотативних значень. Отримані результати мають безпосереднє значення для перспективи дослідження цілої низки актуальних питань польської і української фразеології, для вивчення мовних картини світу двох народів. Теоретичні узагальнення мають безпосереднє значення для виявлення взаємовідношення семантики компонентів і цілісного значення фразеологізмів.

Практичне значення зумовлено тим, що матеріали можуть бути використані в лексикографічній практиці при укладанні перекладних двомовних (польсько-українських) фразеологічних словників; у практиці перекладу художніх творів та в подальших працях з цієї проблематики. Досліджуваний нами матеріал можна використати на заняттях з лексикології та фразеології польської /української мови, для гурткової роботи зі стилістики, перекладу, порівняльного мовознавства тощо.

Результати дослідження можна використати у закладах вищої освіти при викладанні спецкурсів та спецсеминарів „Фразеологія польської мови”, „Порівняльна фразеологія слов'янських мов”, „Польська етнолінгвістика”, „Країнознавство Польщі”, а також у закладах середньої освіти при вивченні польської мови, літератури рідного краю, під час проведення виховних заходів у закладах освіти. Крім того результати досліджень можуть допомогти студентам-філологам при написанні наукових робіт.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження, а також його окремих розділів було викладено в доповідях на Міжвузівській науковій студентській конференції «Зіставне вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур» (Хмельницький 2022р.).

Публікації. Основні положення магістерської роботи викладено у 2 матеріалах доповідей на студентських наукових конференціях.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку джерел посилання. Загальний обсяг роботи складає 85 сторінок. Основний текст дослідження викладено на 80 сторінках.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ

1.1. Історія становлення поняття лексико-семантичного поля

У сучасній лексикології лексико-семантична система розуміється як внутрішньо організоване ціле, як сукупність взаємозалежних лексико-семантичних угруповань. Словниковий склад досліджується як організація, що складається із підсистем: полів, груп, рядів.

Принципи та методи опису лексики як системи сформувалися у руслі теорії семантичного поля. Створили теорію семантичного (понятійного) поля німецькі вчені Й. Тріп, Р. Меєр, В. Порциг, Г. Іпсен, які займалися вивченням лексичної системи. Спочатку для позначення лексико-семантичних спільнот застосовувався термін «семантичне поле». У сучасній лінгвістиці спостерігається експансія методів поля з лексичного на інші рівні: термін «поле» використовується не тільки в лексикології, а й у граматиці ("функціонально-семантична категорія" А.В. Бондарко, 1976)), у словотворі ("словотворче гніздо" А.Н. Тихонова, 1991), при вивченні мови художніх творів - "орнаментальне поле тексту" (Новіков 1988), в лексикографії ("ідеографічне поле" В.В. Морковкіна, 1977), у лінгвокультурології ("лінгвокультуролог" В.В. Воробйова, 1997). Це відбувається завдяки тому, що поле об'єднує в ієрархічну систему одиниці, що мають загальне значення (Зінов'єва 2003: 108).

Перша типологія семантичних полів, що виникла 1910 р., належить Р. Мейєру. Значення статті Р. Мейєра також у тому, що польовий підхід тут пов'язується з компонентною методикою аналізу з допомогою "диференціальних чинників", хоча цей досвід не спирається на формально-теоретичну базу (Шафіков 1999: 10). Автор стверджує, що елементи поля впорядковуються з погляду будь-якої семантичної ознаки, яку він називає диференціюючим фактором. Диференційні чинники, на думку Р. Мейєра,

мають не логічний, а мовний характер і тому мають витягуватися з мови (Васильєв 1971: 105).

Відповідно до класифікації Р. Мейера, назви рослин чи тварин – це самостійні семантичні поля. Іноді складно провести кордон між термінами «лексико-семантичне поле» і «лексико-семантична група», у деяких роботах ці терміни не диференціюються (Караулов 1976, Богданов 1998). Під семантичними полями в різних дослідженнях розуміються різні лексичні об'єднання, що мають загальну (інтегральну) семантичну ознаку (архісему), що об'єднує всі одиниці (Ярцева 1988: 380). Незважаючи на те, що протиставлення термінів «лексико-семантичне поле» та «лексико-семантична група» не завжди є експліцитним, необхідно розділити та порівняти ці поняття.

Згідно з багатьма сучасними дослідниками, «лексико-семантична група» та «лексико-тематична група» - дрібніші об'єднання, ніж «лексико-семантичне поле» (Зинов'єва 2005: 30), вчені відзначають, що рівень і ступінь узагальненості у даних словесних угруповань різний. ЛСП сприймається як поєднання лексичних одиниць, що складається з низки ЛСГ, тобто. ЛСП та ЛСГ співвідносяться як загальне та приватне; вказується на більше одиниць і, більше того, включення одиниць різних частин мови в ЛСП. Ділянки лексико-семантичних полів – ЛСГ, тобто. лексико-семантичне поле – родове поняття стосовно ЛСГ (Денісов 1993: 127). Понад те, ЛСГ об'єднують слова, які належать до однієї частини мови, тобто. в них можуть об'єднуватися або іменники, або прикметники, або дієслова тощо. (Денісів 1993: 128).

Звернемося до зіставлення понять «семантичне» та «лексико-семантичне поле». Е.В. Кузнєцова зазначає, що такий клас слів, як поле, виявляється не лише з опорою на лінгвістичні, а й на позалінгвістичні ознаки слів. У першому випадку, згідно з Е.В. Кузнєцової, якщо в основу об'єднання слів кладеться реальна сутність явищ, що позначаються словами, ми маємо справу з семантичним полем, яке «має певну відповідність у структурі

мислення носія мови». Межі таких полів принципово позбавлені чіткості, у яких представлені слова різних частин промови, які можна пов'язані прямими опозиціями, а можуть співвідноситися лише асоціативно. Ю.М. Караулов називає лексико-семантичним полем групу слів однієї мови, досить тісно пов'язаних один з одним за змістом (Караулов 1972: 57).

У наш час у багатьох роботах терміни «семантичне поле» та «лексико-семантичне поле» вживаються як синоніми. За Є.І. Зінов'євою, ми вважаємо, що не слід змішувати ці терміни, оскільки поняття семантичного поля набагато ширше, вивчення семантичних полів – предмет семіотики, семантичні поля мають аналізуватися із залученням даних різних наукових дисциплін, а не лише лінгвістики (Зинов'єва 2003: 109).

«ЛСП досліджується як частина мовної системи з потенційно властивими їй лише на рівні мови системними зв'язками. При цьому аналізується структура поля, характер семантичних відносин між елементами. Основним матеріалом для дослідження в цьому випадку є дефініції тлумачних словників мови, а як ілюстративний матеріал можуть залучатися цитати з текстів, що актуалізують словникове значення одиниць ЛСП та їх парадигматичні зв'язки та демонструють синтагматичні відносини елементів поля.

Практично всі дослідники говорять про зв'язок теорії лексико-семантичних полів із методом компонентного аналізу (Лавкова 2013: 4). Метод компонентного аналізу має на меті розкладання значення одиниць мови на мінімальні семантичні складові. Він заснований на гіпотезі про те, що значення кожної одиниці мови складається з семантичних компонентів (сем) і що словниковий склад мови може бути описаний за допомогою обмеженого та порівняно невеликого числа семантичних ознак (Ярцева 1990: 234). Метод компонентного аналізу виник у сфері лексики, пізніше став застосовуватися в морфології та синтаксисі (Гулига, Шендельс 1976: 292) Таким чином, для виявлення та опису лексико-семантичних полів часто використовують метод

компонентного аналізу, що є методом лінгвістичних досліджень, у той час як для аналізу семантичних полів потрібні методи різних наук.

Теорія поля, розроблена Й. Тріром, викликала широку дискусію. Його критикували за те, що поля, що їм виділяються, мають суто логічний характер; вказувалося на те, що всупереч реальним мовним фактам Й. Трір вважає поле закритою групою слів, єдиним («безперервним») цілим зі строго обмеженими зовнішніми і внутрішніми кордонами, з контурами значень, що не перетинаються, щільно пригнаними один до одного, подібно до мозаїки (Уфімов) 1962: 38); зазначалося семантичний релятивізм, тобто. те що, що він повністю відкидав значення слова як самостійну одиницю; на те, що Й. Трір фактично ігнорував полісемію та конкретні зв'язки слів (Васильєв 1971: 108); (Щур 1974: 26).

Вчені, які критикували Й. Тріра, шукали нові шляхи вивчення лексико-семантичної системи. У цих пошуків, незважаючи на різноманітність точок зору з приватних питань, намітилося два основних шляхи у створенні семантичних полів. Одні лінгвісти (Л. Вейсгербер, До. Ройнінг, А. Йоллес та інші (Уфимцева 1961: 56)) вивчали парадигматичні відносини між лексичними одиницями мови, тобто. парадигматичні поля (до них можна зарахувати і поля Трира), інші (наприклад, У. Порциг) – синтагматичні відносини, тобто. синтагматичні поля. Були такі вчені, які вивчали класи слів, пов'язаних і парадигматичними, і синтагматичними відносинами, тобто. комбіновані (або комплексні) поля (Васильєв 1971: 107); (Шафіков 1999: 13).

До парадигматичних полів відносяться найрізноманітніші класи лексичних одиниць, тотожні за тими чи іншими смисловими ознаками (ЛСГ, синоніми, антоніми, словотвірні парадигми, частини мови та їх граматичні категорії).

Синтагматичними семантичними полями можна назвати класи слів, тісно пов'язаних один з одним за вживанням, але ніколи не трапляються в одній синтаксичній позиції.

У сучасних лінгвістичних дослідженнях до гіпероніму «поле» відносять такі об'єднання, як семантичні, лексико-семантичні, асоціативні, функціонально-семантичні, ідеографічні, концептуальні, фразео-семантичні, лінгвокультурологічні поля та ін.

Як зазначає Є.І. Зінов'єва, «різноманітність підходів до використання теорії поля у лінгвометодичних дослідженнях, ... свідчить про продуктивність та перспективність цієї теорії». (Зінов'єва 2003: 111). Метод поля має важливе значення при комплексному вивченні мови у взаємозв'язку з культурою, тобто в лінгвокультурологічному аспекті функціонування та опису мови.

1.2. Визначення та властивості лексико-семантичного поля, зв'язки різних слів усередині поля

У сучасній лінгвістиці існує понад 30 різних визначень ЛСП [19,120]. Розглянемо лише деякі з них:

- «Семантичне поле утворюється безліччю значень, які мають хоча б один загальний семантичний компонент;
- «Це сукупність одиниць, об'єднаних загальним змістом і мають ієрархічну структуру»;
- це «компактний, внутрішньо спаяний відрізок словника, елементи якого взаємно обмежують одне одного і, подібно до мозаїки, покривають цю понятійну сферу»;
- це «сукупність слів різних частин мови, об'єднаних спільністю вираження поняття. Саме поняття і є основою інтеграції слів у полі» ;
- це «безліч слів, об'єднаних спільністю змісту, або, говорячи більш конкретно, що мають спільну нетривіальну частину в тлумаченні;
- семантичне (словесне) поле є у структурному плані лексичну парадигму, що виникає при сегментації лексико-семантичного континууму різні відрізки, відповідні окремим словам мови. Ці відрізки-слова безпосередньо протиставлені один одному на основі простих сенсорозрізювальних ознак;

- це сукупність семантичних одиниць, що мають фіксовану подібність у якомусь семантичному шарі та пов'язаних специфічними семантичними відносинами [19, 173];
- у кожному лексико-семантичному полі виділимо ядро і розташовані навколо нього семантичні та стилістичні шари, проте кожне лексико-семантичне поле кількісно та якісно індивідуально та своєрідно у заповненні сітки своїх взаємин [30, 36].
- Завдання подальшого викладу полягає у розгляді значимих функцій лексичних денотативних сем у певних опозиціях і позиціях, тобто. у надлексичних інтегральних структурах, які зазвичай називають семантичним полем, і пов'язаних з цим теоретичних проблем. [49, 4];
- семантичне поле є мовною структурою, утвореною системою внутрішніх змістовних опозицій, підпорядкованих загальному (інваріантному) змісту [49, 23].

Термін «поле» передбачає насамперед широкість та атракцію (тяжіння один до одного) абстрактних (елементарних) семантичних елементів. Не слова входять до семантичного поля, а лексико-семантичні варіанти (ЛСВ) [43,125]. Звернімо увагу, що П.М. Денисов вказує смислову атракцію, а не бінарне протиставлення.

За підсумками більшості визначень можна дійти невтішного висновку, що з ЛСП властива спільність змісту який входить у його мовні одиниці.

ЛСП характеризується такими основними властивостями:

- 1) наявністю семантичних відносин (кореляцій) між складовими його словами;
- 2) системним характером цих відносин;
- 3) взаємозалежністю та взаємовизначуваністю лексичних одиниць;
- 4) відносною автономністю поля;
- 5) безперервністю позначення його смислового простору;

б) взаємозв'язком семантичних полів у межах усієї лексичної системи (всього словника) [31, 99].

Більш повний набір ознак семантичного поля пропонує П.Н. Денисов. Вчений виділяє такі особливості семантичного поля, як: «1) широкість; 2) смислова атракція, а не бінарне протиставлення; 3) цілісність; 4) упорядкованість; 5) взаємовизначуваність елементів (кожен елемент поля «прилягає» до сусідів; 6) повнота; 7) довільність та розмитість кордонів; 8) безперервність» [18, 135].

Розглядаючи семантичне поле з погляду системного підходу, С.В. Кезіна аналізує семантичне поле як на самостійну систему (або систему систем), для якої характерні динамічність, відкритість та гнучкість. Динамічність поля передбачає його відкритість: у поле входять нові семи, вони зв'язуються з колишніми, виникають нові пучки значень – семантичний простір поля збільшується.

Таким чином, у визначеннях та в описі властивостей семантичного поля у різних дослідників збігаються такі характеристики, що є найбільш загальними властивостями поля: зв'язок між елементами, упорядкованість елементів; взаємовизначуваність елементів поля; самостійність семантичного поля (цілісність і важлива виділимість); специфічність поля різними мовами.

У цьому дослідженні під лексико-семантичним полем ми розуміємо ієрархічну структуру безлічі лексичних одиниць, об'єднаних загальним (інваріантним) значенням і які у мові певну понятійну сферу.

1.3 Склад та структура лексико-семантичних полів

Структура поля представлена ядром та периферією. Залежно від семантичних відносин між елементами поля виділяють різні види полів.

На думку В.В. Гака, склад семантичних полів визначається логічними відносинами між поняттями, із якими співвідносяться слова. Поняття

поєднуються двома основними типами відносин: відносини типу «бути» і типу «мати».

До першого типу входять 4 відносини: подоба (синонімія: шлях - дорога); протилежність (холодний – гарячий); включення (гіперонімічні відносини: дерево – сосна); виняток або сполучення (підпорядковані видові поняття, що входять в одне родове: сосна - ялина). Слова, пов'язані подібними семантичними відносинами, утворюють парадигматичне семантичне поле Тріра, в якому слова об'єднані на підставі подібності (ідентичності архісеми).

Лексична ієрархія «мати» лежить в основі відносин перетину та притаманності (предмет та його частина, його ознака, що з ним пов'язується і т.п.: сосна – шишка, хвоя, бор, рості, дошка тощо). Слова, пов'язані подібними відносинами суміжності, утворюють синтагматичні семантичні поля (поля Порцига).

Об'єднання цих двох полів створює великі тематичні поля, що відбивають цілу сферу позамовної дійсності [12, 32].

Необхідно навести ще одну класифікацію лексико-семантичних полів. Залежно від природи вихідної одиниці, що лежить в основі семантичного поля і визначає семантичну та словотвірну деривацію його елементів, виділяються також категоріальні типи семантичних полів: процесуальні (з домінантою дієсловом), предметні (з іменником), означувальні та ін.

В основі організації лексико-семантичного поля як упорядкованої безлічі найменувань лежать гіперо-гіпонімічні (родо-видові) відносини його одиниць: гіпоніми як однорідні одиниці, що володіють властивістю несумісності (тобто відповідних видовим поняттям), включаються до класу (співвідношення з родовим) поняттям та позначається гіперонімом) як його елементи [53, 458].

У структурі лексико-семантичного поля, як уже вказувалося вище, виділяються ядро (лексична одиниця або кілька одиниць, семантично найбільш прості та містять загальне значення лексико-семантичного поля),

центр або ближня периферія (ряд «обволікаючих» ядро шарів – спеціалізованих класів одиниць з семантично більш складними значеннями, лексичні одиниці, які розташовуються в безпосередній близькості до ядра і мають найбільшу кількість спільних з ядерною семою компонентів і периферія або дальня периферія (одиниці, що значно віддалені від ядра; вторинні найменування, вхідні значеннями у суміжні лексико-семантичні поля та реалізують семантику цього поля у специфічних контекстуальних умовах) [53, 459]. Крім компонентного аналізу критерієм віднесення мовних одиниць до того чи іншого фрагмента поля може бути частотність їх вживання за даними різних словників, в результаті проведеного анкетування, асоціативного експерименту та ін [41, 212].

Говорячи про семантичне поле, мають на увазі не просто набір слів, а й семантичні відносини між ними. Але так само як матеріальним представником значення слова є його тлумачення, матеріальним представником семантичних відносин є їх опис. Основними прийомами методу семантичного поля як одного з найважливіших методів системного аналізу є порівняння та ідентифікація мовних одиниць за тими чи іншими компонентами їхнього змісту. А при виділенні та описі полів велику допомогу надають прийоми опозитивного, компонентного та контекстологічного (дистрибутивного) аналізу.

Д.М. Шмельов зазначає, що значення деяких слів «конкретної» лексики настільки насичені індивідуальними ознаками, що їх складно, або навіть неможливо порівняти (за окремими ознаками) одне з одним. Оскільки можна вважати, що денотативна функція виявляється для них на першому плані, вчений пропонує називати їх денотативами, в деяких відносинах вони подібні до власних назв. Об'єднання подібних слів (наприклад, назв рослин, тварин) відбувається не на основі того чи іншого протиставлення один одному за якоюсь розрізнявальною ознакою, а на основі наявності у них тільки загальної родової ознаки (ознака «рослина», «тварина» тощо). д). Можна перерахувати

окремі ознаки даних об'єктів, наприклад, «сосна – хвойне дерево з довгою хвоєю та невеликими шишками», можна виділити ознаки, що відрізняють сосну з інших дерев, проте, ці ознаки характеризують й не так значення слова, скільки сам предмет [48, 23].

З опозитивним прийомом аналізу тісно пов'язаний компонентний аналіз, він є складником опозитивного аналізу. Порівнювати (протиставляти і ототожнювати) одиниці мови можна за тими чи іншими структурними компонентами [14, 21].

Ключовими в описі семантичного поля вважаються поняття інтегральної та диференціальної ознак (інтегральних та диференціальних сем).

Для семантичного поля визначається якийсь конституюючий його зміст, тобто сенс, загальний для усіх слів цього поля, що й називається інтегральним семантичним ознакою. Його можна вважати конституючою, оскільки, по суті, саме ця ознака і задає семантичне поле [17, 132]. Загальна (інтегральна) семантична ознака зазвичай виражається лексемою з узагальненим значенням (архісемою).

До складу певного семантичного поля в принципі повинні бути включені всі слова, які мають цей зміст, тобто. включають його у своє тлумачення. Втім, на практиці дослідник може вдаватися до різних обмежень або, наприклад, задавати поле шляхом списку слів, що до нього входять. З іншого боку, для семантичного поля слід задати диференціальні ознаки. Як правило, під диференціальними ознаками розуміються ті сенси, які притаманні лише частини слів і за допомогою яких значення слів цього семантичного поля можуть бути розрізнені.

При описі лексико-семантичного поля необхідно встановити його лексичні межі, виявити з яких елементів воно складається, яке вони займають у полі і яку роль виконують у його структурній організації. Крім цього, слід звертати увагу на відносини елементів поля один з одним.

Метод компонентного аналізу допомагає встановити той інтегруючий компонент, яким слова можуть бути об'єднані в полі. Важливо відзначити, що лексико-семантичне поле характеризується понятійною однорідністю елементів, одиницями лексико-семантичних полів є певні лексико-семантичні варіанти багатозначних слів, оскільки інтегральна ознака поля всередині семантичної структури слова може виявлятися не у всіх випадках. Також до лексико-семантичного поля можуть входити однозначні слова. Так як у нашій роботі основою поля є лексико-семантичні варіанти слова, то ми вважаємо за можливе визначити досліджуване поле «Рослини» як лексико-семантичне.

Необхідно сказати, що важливу роль при аналізі одиниць лексико-семантичного поля займає метод контекстологічного (дистрибутивного) аналізу, він є доповненням до методу семантичного поля (всі семантичні поля мають не тільки парадигматичну орієнтацію, вони структуруються і на базі семантичних валентностей одиниць мови), до опозитивного аналізу (семантичні опозиції одиниць мови та його нейтралізації тісно пов'язані, як відомо, із суворо певними синтаксичними позиціями у складі пропозиції) і компонентного аналізу (його прийоми сприяють суворішому виділенню семантичних компонентів у складі мовних значень). Дуже важливо під час цього аналізу розмежовувати мовні (узуальні, системні) і мовні (окказіональні) чинники [18, 21].

Крім парадигматичних відносин, лексико-семантичні поля можуть включати також синтагматичні відносини, проте парадигматика утворює домінуючий тип відносин у ЛСП [46, 23].

1.4 Джерела походження фразеологізмів з флорономенами у польській мові

Існують фразеологічні конструкції, в яких назва рослини дорівнює назві її плоду (наприклад, абрикос, вишня), назві квітки рослини (троянда, лілія), назві харчового продукту, отриманого з цієї рослини. (картопля, капуста,

хрін). Двозначність, яка характеризує цю групу назв, часто робить неможливим точно визначити значення назви рослини в цій фразеологічній одиниці. Наприклад, у порівняльному вислові *siedzi jak fijołek w trawie* важко визначити, рослина це чи квітка. Крім того, ми включили до матеріалу фразеологізми, компонентом яких є гіперонімічний термін, наприклад, *дерево, кущ, квітка*; постійні багатодієслівні групи, в яких є прикметник, що походить безпосередньо від назви рослини і зазвичай виражає генетичний зв'язок, наприклад, *береза, дуб*, а також постійні словосполучення, що містять назви частин рослини, наприклад, *лист, гілка, корінь*.

За основу відбору матеріалу було взяте загальне сприйняття та категоризацію реальності. Тому до роботи включено фразеологізми, компонентами яких є не лише назви злаків, дерев, квітів, плодів, трав тощо, а й грибів.

Більшість фразеологічних одиниць, що вживаються донині, були створені в доіндустріальний час, тому посилання в порівняннях на рослинний світ зрозуміле. І хоча сьогодні зв'язок між людиною та природою ослаб, польська мова охоче використовує порівняння з назвами рослин, і багато з них досі не втратили своєї актуальності.

Цілком зрозуміло, що фразеологізми та прислів'я з флорономенами мали місце у польській фразеології завдяки своїм властивостям, пов'язаним із практичними можливостями використання предметів. Адже повсякденне існування доіндустріальної епохи прямо чи опосередковано залежало від біологічного середовища. Критерій юзабіліті також визначав оцінку. Наприклад, зневажливо казали *puścić coś na sałatę* «пускати щось на салат», *Włoch się sałatą karmi, Polak po niej schudnie*, бо салат вважався малопоживним овочем [81, 7].

Аналіз матеріалу показує, що рослини розглядаються насамперед як об'єкт зусиль фермера (наприклад, *siać grykę; Bobu, grochu siej po trochu, a gdyś wartki, chwycić się jarki*), а також як сировину, яку використовують у різних

сферах діяльності людини. Рослини використовують як їжу (напр., *Gospodarz bez kapusty miewa brzuch pusty; Jada bób, a udaje, że je migdały*), у медицині, магії та віруваннях (*Kwiat lipcowy - napój zdrowy; Rzeżucha wzrok poleruje; kąkolem żyje; blekotu objeść się; zadawać lubczyku*), в обрядах (*boże drzewko; Brzózka, wierzba i dana są w służbie u niebieskiego Pana*), як предмет торгівлі (наприклад, *Gdy się zboże spieniżyło, zaraz postawy przybyto; Znać, że drogo pszenicę sprzedał, bo czapkę brożcem na łeb wdział*). Крім того, фразеологізми та прислів'я ілюструють способи вживання технічних рослин (напр. *Z chudego rzeraku mato oleju; Na Matkę Boską Siewną zła to gospodyni, która lnu z wody nie wyczyni; zapali mu konopie w moczydle*).

Не варто дивуватися тому, що компонентами фразеологізмів є переважно назви рослин, які культивуються в Польщі. З іншого боку, нечисленні ідіоми та прислів'я, що містять у своєму складі назви екзотичних рослин, мають принизливий характер (наприклад, *Pomarańczowy gust, figa z makiem, za figę mieć*). Це один із виявів досить поширеного в мовному образі світу опозиції свій – чужий.

На жаль, мовна дійсність не є оптимістичною. Для сучасної польської мови характерна мізерна кількість паремій, які трапляються переважно в побутовій мові, у мові повсякденних неофіційних контактів. Із кількох сотень зафіксованих у пареміографічних збірниках прислів'їв, що містять «рослинний» компонент, у живому мовленні збереглося півтора десятка. Їхнє виживання, пояснює Аліція Новаковська, «зумовлювалося насамперед такими чинниками, як очевидність описаної в прислів'ї ситуації та пов'язана з нею однозначність, а також лексичний склад». Незважаючи на це, автор не вважає, що прислів'я як певний тип структури є мертвими одиницями, оскільки в польській мові все ще з'являються нові одиниці, які є модифікаціями класичних структур, напр. *Komu w drogę, temu śliwka w beret; Polak nie kaktus, pić musi*.

Порівняння, навпаки, живуть переважно в письмових текстах. Хоча художні тексти уникають тривіалізованих засобів вираження (одними з них є стабілізовані порівняння), Аліція Новаковська виявила в різних типах літературних творів «стійкі, іноді з багатовіковою традицією вживання, фразеологізовані порівняння з назвами рослин»[82,148], *głuchy niczym pień, spadali jak gruszki, wysoki i chudy jak trzcina*. Вони служать для стилізації письмового висловлювання в розмовну мову. Фразеологізовані порівняння наявні й у мові преси (напр.: *czzerwony jak piwonia, żółta jak cytryna, trzęsie się jak osika*), у яких вони виконують спонукальну функцію, порушуючи дистанцію між відправником і одержувачем.

Письмова мова також є сферою появи ідіом. Серед таких конструкцій сучасна загальнопольська мова добре зберігає біблізми, наприклад, *listek figowy, gałązka oliwna, owoc zakazany*, які з'являються насамперед у текстах преси на соціальні, політичні та економічні теми. У цьому типі текстів трапляються й традиційні фразеологізми загальноєвропейського характеру, наприклад, *palma pierwszeństwa*// пальма першості, *wyciągać kasztany z ognia czyimiś rękami* // витягувати чиймись руками каштани з вогню, *życie usłane różami*// життя – ложе з троянд. Проте найбільшу кількість фразеологізмів, які трапляються в художніх і пресових текстах, становлять асоціації, мотивовані рідними природними та культурними реаліями, напр. Особливу «політичну» кар'єру зробила ідіома «*obiecywać gruszki na wierzbie*», яка своєю популярністю завдячує Лешеку Міллеру.

Окрім стійких фразеологізмів, які характеризуються «чіткою мотивацією, чіткою образністю та однозначністю оцінки»[82,154], у мові преси та сучасній літературі трапляються сполуки, що функціонують у мові лише кілька десятиліть, і походять від розмовної польської мови. Вони характеризуються яскраво вираженим характером, напр., *ni z gruszki, ni z pietruszki, tu mi kaktus wyrośnie, wysłać kogoś na drzewo*.

2. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ "РОСЛИНИ" В УКРАЇНСЬКІЙ ТА ПОЛЬСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ

2.1 Семантика і тематичні групи назв рослин у складі фразеологічних одиниць української та польської мови

Під час вивчення іноземної мови кожна людина стикається з проблемою перекладу фразеологізмів. Іноді вони можуть бути перекладені дослівно, що є помилкою, оскільки таким чином розмивається читабельність тексту.

Мови, які є предметом цього дослідження, належать до однієї сім'ї слов'янських мов, а тому між ними існує багато лексичних і фразеологічних подібностей. Завдяки цьому під час вивчення фразеології часто вдається підібрати відповідний відповідник або синонім перекладної сполуки. Однак не варто надто покладатися на схожість мов, оскільки значення багатьох схожих за звучанням ідіом можуть кардинально відрізнятись в різних системах.

Ми сприймаємо світ через призму своїх відчуттів, уявлення про оточуючий нас світ пропускаємо через свою свідомість, так чи інакше оцінюємо та за допомогою мовних засобів передаємо іншим. Людині властиво сприймати реальність не лише фактично, але й через аналогії, уподібнення явищ, а отже символічно.

Етимологія фразеологізмів може бути корисною для вивчення фразеології. Варто знати, що було покладено в основу фразеологізації, які факти в побудові світу та якими уявленнями, оцінками та стереотипами керуються при виборі та зв'язуванні слів українці та поляки. Фразеологізми, що містять фітоніми, показують ставлення людини до навколишніх рослин. Ці фрази відображають енциклопедичні відомості про характерні особливості рослин і ніде не зафіксовані знання. У багатьох мовах властивості, приписувані рослинам, подібні. Однак іноді вони можуть сильно відрізнятись, що залежить від наявності та ролі тієї чи іншої рослини в житті цього народу чи спільноти.

Символічне відображення світу української мовної системи належить до однієї з найдавніших систем традиційної культури нашої планети [3, 7], але це питання на сьогоднішній день недостатньо вивчене.

Чимало рослин є українськими символами з доіндустріальних часів. Ці символи дозволяють досліджувати особливості культури народу, його цінності, традиції, реалії. Це знак дійсності, що несе крім предметно-образного значення інший, культурно більш цінний зміст. Рослини можуть втілювати міфологічні уявлення про навколишній світ, конкретизувати їх, що дозволяє вважати їх архетиповими символами.

Семантичні ознаки виконують у мовній картині світу найважливішу функцію—системоутворюючу: саме за семантичними ознаками, загальними для низки значень, лексичні одиниці утворюють ряди, групи та парадигми, тобто лексичну систему мови. Як тип семантичних ознак, вони відіграють істотну роль у структурі значення. Емоційний компонент неспроможний виникнути у слові без оцінки, бо будь-яка емоція носить оцінний характер, хоча кожна оцінка обов'язково емоційна. Конотативні семи вносять додаткові по відношенню до денотації значення

Флорономени представлені у фразеологічних одиницях яскраво виражають національно-культурну семантику, де рослини, порівнюючись з рисами людини переносять позитивні чи негативні якості. Парадигма рослина-людина – є важливою складовою національної картини світу, що збагачувалася новими елементами впродовж століть.

Більшість сполук, що містять фітономени, є добре відомими у певному середовищі. У мовах України та Польщі це назви дерев, їх плодів, сільськогосподарських продуктів, наприклад, дуб, бук, береза, липа, горох, буряк, яблуня та груша, а також назви окремих частин рослин (корінь, гілка, стовбур, лист). В усіх фразеологізмах є також назви квітів, наприклад, мак, троянда.

2.1.1. Лексеми на позначення дерев та кущів

Дерева, як правило, мають позитивне значення і як компоненти фразеологічних одиниць найчастіше є образним зображенням людини.

Фізичні характеристики та розвиток дерев порівнюються з характеристиками та етапами життя людини. У досліджуваних фразеологізмах є сполуки, що містять як іменник дерево, так і назви окремих порід дерева: дуб, бук, липа, осика, верба, береза, сосна, ялина.

У слов'янській фразеології найчастіше трапляється порода дерева - дуб. Така популярність, ймовірно, пояснюється його довговічністю, розміром, міцністю і гідністю. Так, в обох мовах можна сказати, що хтось великий, сильний як дуб, а отже, «дуже міцний, високий, здоровий». *міцний як дуб// Моспу як дąb; великий як дуб; високий як дуб; здоровий як дуб// chłop jak dąb* (селянин, як дуб, що описує надзвичайно сильного чоловіка, як правило, міцної статури); *rosły, silny, wielki, zdrowy jak dąb (bardzo silny, bardzo wielki, bardzo zdrowy)*. Інтелектуальні здібності людини принижуються до рівня рослинного світу, якому не властива мозкова діяльність.

Як бачимо, дуб зазвичай має позитивний відтінок, але в українській мові є сполука з негативним відтінком. Так, характеризуючи повільно мислячу, нерозумну людину, українці порівнюють із дубом: *дуб неотесаний; дубова голова; дуб дубом*, але є і позитивна оцінка розумових здібностей людини в українській етносвідомості *не з дуба впасти* – ‘бути досить досвідченим, розумним або обізнаним у чомусь’.

Великий страх, гнів, подив фіксує фразеологічна одиниця *волос дуба став / волос дуба стає / волосся дуба стає / волосся дуба стало// Włosy dębem stają*. В польській фразеології не лише волосся може стати дуба, а й кінь, людина та предмети: *Stanąć dęba a. dębem, daw. postawić dęba, smalić dęba* (про коня: ставати на задні ноги); *Stanąć dęba a. dębem o człowieku*: стати на руках чи на голові догори дригом).

Дуб також пов'язаний із поховальним ритуалом: *дати дуба* (зневажл.); *врізати дуба* (грубо) – ‘померти, загинути’. В польському варіанті ж *Dać dęba* має значення – втекти (уціес, dać drapaka): *Przestraszył się i dał dęba. SPP.*

Флорономен дуб знаходимо в ряді як українських так і польських прислів'їв та приказок: *«Кожний дубок хвалить свій чубок»* // *«Який дуб, такий тин, який батько, такий син»*, // *«Який дуб, така й бочка, яка мати, така й дочка»*, // *Vać się trzeba trzcinnie, gdy wiatr dąb wywinie;* // *Kiedy się dąb obali, każdy z niego drwa wali;* // *«Високий, як дуб, а дурний, як пень»* пор. в польській мові *«Wysoka jak brzoza a głupia jak koza»*, // *Co dąb, to nie brzoza; co wilk, to nie koza;* // *«Жолудь який малий буває, а з нього великий дуб виростає»* [3, 143].

Компонент *береза* символізує покарання: *березова каша, березова припарка; дати березової каші; всипати березової каші; дати березової припарки; почесати березовим віником; перепастися березової каші; частувати березовою кашею.* У словнику за редакцією Б. Грінченка, зазначено, що *«березовий»* як епітет при окремих іменниках означає різки: *березовим пером виписувати; березової дати припарки; уже не їсть березової каші* [9, т. 1, 52].

Верба // *wierzba* (*dziuplasta, garbata, przysadzista, rosochata, stara, wurgóchniała*) в українських ФО позначає негативні явища: *золоті верби ростуть (золоте верб'я росте)* ‘за що не візьметься, що не зробить, то все не так, зіпсує справу’; *вербу носити почав* ‘запив’; *як чорт до сухої верби* зі сл. *причепитися, прилипнути; повиснути на вербі* ‘заподіяти собі смерть; повіситися’; про дивне кохання кажуть: *закохався, як чорт у суху грушу [стару вербу]*. Компонент *верба* входить до складу фразеологічної одиниці, що вербалізує концепт *«ніколи»*: *як виросте гарбуз на вербі* зі сл. *буде, стане; концепти нісенітниця, обман, щось нереальне: (що) на вербі груші (ростуть)* // *Gruszki na wierzbie* (*o czymś korzystnym, ale niemożliwym do osiągnięcia*) зі сл. *наговорити, набалакати; зі сл. обіцяти.*

З *осикою* пов'язувалися найрізноманітніші вірування, звичаї, обереги [11, 134]. *Осика* (трепета), як зазначає М. Дмитренко, – «символ страху, суму,

туги»; «нечисте, прокляте дерево», «дерево повішених», символ важкої неприємної справи, поганого (гіркового) життя [3, 150]. Проте, водночас, – і оберіг від нечистої сили [4, 397].

Слово *осика* входить до складу фразеологізмів, які за своїм походженням стосуються ритуальних дій, а також вербалізують концепт переляк: *ktoś drży jak osika / jak liść osiki* ‘ktoś się trzęsie ze strachu, z zimna, wskutek wysokiej temperatury ciała itd.’: *Na samą myśl o despotycznym kierowniku drżała jak osika.*

Горіх – це і дерево, і деревина, і плід, і тому символіка багатозначна. *Горіх* (плід) – емблема людини у християнській літературі: шкірка – тіло, шкаралупа – кості, солодке ядро – душа.

Польський фразеологізм *Niewarte pustego orzecha* [SFA] передає концепт «щось незначне, не варте уваги», а прислів'я *Nie gryź z diabłem orzechów* (*nie igraj z niebezpieczeństwem*) – «не наражайся на небезпеку»; *розчисти під горіх* ‘відчитати, сильно вилаяти кого-небудь’; *горіх* (плід) – *дістанеться* (*дісталось, буде*) *на горіхи* ‘хто-небудь буде покараний за якусь провину’; *міцний* (*твердий*) *горішок* ‘складний, важкий (для вивчення, виготовлення і т. ін.)// *Orzech (twardy) do zgryzienia; przen.—trudne zadanie; orzech zgryźć; ciężki orzech do zgryzienia*, однак фразеологізм *як* (*мов, що, ніби*) *горіхи лускати* (*луцинути*) *перев.* з дієсл. має значення ‘легко, просто виконувати що-небудь, досягати чогось’// *Jakby orzech zgryzł* (*łatwo, sprawnie*): *Kiedy ich weźmiemy na szable, to jakby orzech zgryzł kilku położyło się zaraz a reszta jak wymiótł.* Kaczk. Murd. U, 136.

Тополя в українській фразеологічній системі – символ самотності: *одинок* *як тополя*; *як тополя, що край поля*; однак у вислові *високий як тополя, а дурний, як квасоля* говориться про дурну або нечутливу людину. В польській фразеології натрапляємо на порівняння *Rosły, smukły jak topola.*

Фразеологічні структури з фітономеном *лина* характеризують не тільки дерево, а й конкретні суспільні явища. Походження таких фразеологічних

одиниць, як *обдерти* (*обідрати, облупити*) / *обдирати* (*облуплювати, як (мов, наче / [ту, молоденьку] липку* пов'язано з тим, що селяни здирали з молодих липових дерев лико для використання у повсякденному житті. Внутрішня форма ФО містить образ насильницького здирання дерева, що стає основою переносного значення 'грабувати, вибирати когось, повністю, до нитки' 'забирати у матеріальні цінності і т. ін., довівши до цілковитого зубожіння'. На позначення чогось «підробного» «фальшивого» знаходимо фразеологізм з компонентом *липа, липовий* *Robić co na lipę* (на niby; wprowadzać w błąd, oszuldwać).

Калина, на думку М. Костомарова, «є символом жінки – її дівоцтва, цноти, любові, заміжжя, радощів, гіркоти, родинних чуттів» [5, 64 – 65]: *гарна як калина; червона як калина; пишна як калина; дівчина, як калина в лузі; дівчина, як червона калина; дівка, як калинова квітка*.

Мигдалеве дерево та його плоди в польській фразеології в ряді виразів має полісемантичне значення: *_migdał zwyczajny*// *Gorzkie, słodkie migdały* (nasiona jadalnego migdała); на позначення чогось нереального: *Niebieskie migdały* (coś nierealnego, nierealnego): *Chce mi się kwaśnych jabłek, co rosną na końcu świata, chce się niebieskich migdałów*. Bron. W. Krzyk 30. Мріяти про щось неземне, нездійсненне - *Marzyć, myśleć o niebieskich migdałach* (o rzeczach błąhych lub nierealnych; nic nie robić, próżnować). // *Mówić, gadać o niebieskich migdałach* (про банальні речі, вести банальні розмови): *Wiesz, jak lubię z nimi gadać o niebieskich migdałach*. Chopin Wyb. 101. *Król migdałowy* (uczestnik tradycyjnej zabawy w święto Trzech Króli, który w swej części piernika lub w innym cieście znalazł migdał).

На позначення виконання дуже важкої або небезпечної роботи, результатами якої користується інший в обох мовах використовується фітономен «каштан»: *Таскати каштани з вогню* // *Wyciągać, wyjmować kasztany z ognia cudzymi rękami* (używać kogo do wykonania czynności, pracy, z której samemu się ma korzyść); *Wyciągać, wyjmować dla kogo a. za kogo k-y z*

ognia (wykonywać, zwykle nie z własnej inicjatywy, czynność, pracę, z której odniesie korzyść kto inny): *Dyplomata pruski Hiittel skłaniał [...] do wyciągnięcia dla Prus kasztanów z rosyjskiego ognia tak, aby właściwi reżyserzy pozostać mogli w dobrym i bezpiecznym ukryciu.* Łun. Wspom. 72.

Zbijać kokosy (збивати кокоси) означає заробляти великі гроші, швидко багатіти. *Robić kokosy* (robić dobre, wyjątkowo korzystne interesy; ciągnąć z czego duże zyski): *Kokosów wprawdzie nie robi, ale żyje dostatnio.* New. Archip. 264.

Символіка *пальми* як знака шанування знайшла своє відображення і у ФО «*пальма першості*» перше місце, перевага в чомусь над усіма іншими. Традиція походить від давньогрецького звичаю нагороджувати переможців спортивних змагань (*пальмова гілка* – нагорода і символ перемоги, досягнення чогось у чому-небудь, символ слави, світська емблема миру). Зазначимо, що в окремих випадках на загальну символіку накладається і національно-специфічна або функціонує паралельно з нею.

В польській мові *palmowa niedziela* (в українській мові відповідником є *вербна неділя*) – символ наближення Воскресіння Христа, Великодня, передусім через велике значення цього релігійного свята для польського етносу, під час якого відбуваються урочисті ходи з пальмами, намагання зробити найбільшу і найгарнішу пальму на честь Воскресіння і т.п. У свідомості поляків таким чином національно-релігійний символ є домінуючим. Ще приклади: *лаври* – символ тріумфу, відповідно *лавровий вінок* – символ тріумфатора; *терен* (терновий вінець // *korona cierniowa* – «страждання»).

2.1.2. Лексеми на позначення квітів

Лексема квітка трапляється у великій кількості ідіом і має переважно позитивні конотації, оскільки ця рослина асоціюється з красою та досконалістю. Виступає в таких відношеннях, як квітка молодості, квітка

лицарства, бути в розквіті сил зі значенням «бути молодим, у повній силі», або цвісти, як квітка, і тому «бути красивою».

У польській мові є дві цікаві ідіоми з фітономеном квітка: *skakać z kwiatka na kwiatek* та *wąchać kwiatki od spodu* (стрибати з квітки на квітку і нюхати квіти знизу). Перша ілюструє нестабільність у почуттях і часту зміну партнерів. Швидше за все, фразеологізм був створений на основі спостереження за поведінкою комах, які літають між квітами і запилюють їх. Другий зв'язок заснований на двох фактах: квіти ростуть на поверхні землі і виділяють аромат. Якщо хтось відчуває запах квітів знизу, це означає, що він повинен бути під ними, а отже, в землі.

У фразеологізмах натрапляємо на назви таких квітів, як барвінок, півонія//*riwonía*, рута, м'ята//*mięta*, ружа//*róża*, лілія//*lilia*, мак//*mak*, фіолек

Барвінок вважався в українців, символом тривалого кохання, весільною квіткою, недарма існує так багато народних пісень про цю квітку. Образ барвінку став мовним знаком етнокультурного простору українців, він «освячений народною традицією, у певному розумінні канонізований нею»: *як у барвінку (любистку) купаний; хлопець молодий як барвінок*. Однак іноді образ-символ барвінку застосовувався і в лихих побажаннях (прокльонах) молодиць: *Щоб твій барвінок хати не тримався!; А твій щоб свиня витолочила* [3, 173].

Квітка *півонії* вживається у порівнянні почервоніти як *півонія* //*riwonía* *Czerwienieć, (z)aczerwienieć się, (z)rumienieć się, płonąć* як р.

Флорономен мак є одним з найбільш уживаних в обох мовах та презентує низку фразеологізмів на позначення різноманітних концептів.

З макове зернятко // *z takowe ziarnko* – «дуже мало», «майже зовсім нічого»); *вискочити як голій (козій, Кузьмі) з маку*, зневажл. Недоречно, невчасно сказати що-небудь або виступити з чимсь; *втерти маку (часнику)*, згруб. Побити, суворо покарати кого-небудь. *Як (мов, ніби і т. ін.) За (на) гріш маку кого, чого*. Дуже багато. Багато, як за гріш маку; *дуля з маком [під ніс]*

кому і без додатка, зневажл. Абсолютно, зовсім нічого. // *figa z makiem* (z *pasternakiem*) ‘odmowa; nie masz na co liczyć, nic’: *Figa z makiem. Nie dostaniesz dzisiaj pączka. Prosiłam, abyś poszedł kupić powidła do pączków, ale ci się nie chciało.* ◇ Synonim = por. *pokazać komuś figę*

На макове зерно (зернятко) 1. *Дуже мало, хоч трохи; скільки-небудь.* 2. *Зовсім, ніскільки.* *Ще мак [росте (цвіте, сходить і т. /«.)] у голові у кого.* Хтось молодий, недосвідчений, нерозумний і т. ін. *Ну, що йому скажеш, коли в нього в голові ще мак росте?* (Ю. Бедзик).

Як мак цвіте (процвітає, розцвітає і т. ін.) Гарний, вродливий, здоровий (про людину, людей); *Цвісти як мак* – бути у розквіті фізичних і духовних сил.

Як маків цвіт 1. Гарний, вродливий. 2. Прекрасний. 3. Дуже, надто. *Як [той] мак начетверо*, перев. зі сл. бідний. Уживається для підсилення зазначеного слова; дуже, надзвичайно (бідний).

Як (мов, ніби і т. ін.) Після маківки(маківок, маку), перев. зі сл. спати, заснути і т. ін. Міцно, непробудно, дуже добре, *як дитина після маківки.*

З маком із маком, перев. зі сл. бути, траплятися/т. ін. І краще, і гірше; всіляко, по-різному//*Не з маком* кому і без додатка, перев. з/сл. бути, стати. Тяжко, погано, сутужно і т. ін.//*Як маку* кого, чого, жарт. Дуже багато.

Хоч мак (маком) сій. 1. зі сл. тиша. Надзвичайна, велика; тихо// *cicho jak makiem zasiał* ‘bardzo cicho, przejmująca cisza’; *cisza jak makiem zasiał* ‘wokół panuje niepokojąca cisza; całkowita cisza’

I (ні, ані) на макову росину. Ніскільки, нітрохи; зовсім.//*Сісти маком*, Потрапити в скрутне, безвихідне становище, зазнати невдачі в чо-му-небудь.

dobrać się jak w korcu maku ‘o ludziach, najczęściej przyjaciołach lub partnerach życiowych: ідеально пасувати один до одного//*rozsytać się/roztrzaskać się w drobny mak* ‘розсипатися на дрібні шматочки’.

Pisać makiem (писати дрібними літерами): *Znalazł w kopercie [...] maleńką karteczkę, pisaną najdrobniejszym makiem.* Żer. Uroda 377. *Sypać mak na oczy*,

zasnuć makiet oczy itp. – швидко заснути (powodować szybkie zaśnięcie, przyczyniać się do szybkiego zaśnięcia)

Мати фіалки в голові означає дивакуватість, божевільність; принциповість, затятість. В польській мові *fiolatek* 1. Bukiecik fiołków (букет фіалок) // Skromny jak fiołek. (скромний як фіалка) // pot. Mieć fiołka (bzika):

Невідомо, чому саме *м'ята//mięta* символізує почуття закоханості, прихильність, потяг, але в польській мові *Czuć miętę do kogo* (czuć skłonność, sympatię) – закохатися у когось. *To (dla mnie, dla niego itp.) mięta.* (lekceważąco o czym mało ważnym lub łatwym; to drobiazg, głupstwo): *Przebiec kilka kilometrów to dla niego mięta.*

Народнопоетична назва *троянди* – *ружа//róża*; символ дівочої краси, молодості, привабливості; уживається як порівняння. *Rve dziewczyna i rужу, ъ незабудку, любисток молодий* (Я. Щоголев); *Dziewczyna jak róża.; policzki jak róże; piękny, świeży jak róża.* // *Kwitnąć, wyglądać jak róża* // (Zaczerwienić się, (za)płonić się *jak róża*; spłonać, pokryć się różą (o kimś lub czyichś policzkach, ustach itp) (zarumienić (się) gwałtownie) // *Leżeć, spać, spoczywać na różach; stapać po różach* (мати легке щасливе життя) //książk. *Słać komu róże pod nogi* (umilać, ułatwiać życie) // książk. (Droga, droga życia) *ściele się komu różami* (легко, добре все комусь вдається в житті). //przysł. *Nie czas żałować róż, gdy płoną lasy.* // *Nie ma róż bez cierni* (bez kolców) (nie ma rozkoszy, radości bez smutku).

2.1.3. Лексеми на позначення злаків, збіжжя та городини

Сільськогосподарська продукція всіх видів так само важлива для людей, як і дерева. Культивуючи рослини, люди спостерігали за їх властивостями і включали свої спостереження в ідіоми. Найважливішою культурою завжди були зернові.

Український національний колорит зберігає група фразем з компонентами-назвами поширених в Україні рослин: *вискочити*

(вистрибнути) як Пилип з конопель// *Wyrwać się, wyskoczyć jak filip z konopi* (powiedzieć coś niestosownego, pozbawionego sensu);// як (мов, ніби і т. ін.) Марко з пасльону, зі сл. вискакувати, вилітати і т. ін., жарт. Раптово, несподівано, недоречно і т. ін// *хай буде гречка; // як з гречки лико; // скакати в гречку; // проганяти на гречку; // втерти часнику*. У багатьох фразеологічних одиницях, які відбивають національне світобачення, відображені народні уявлення про дурість, невігластво.

Зерном як предметом-символом обсипають молодят на весіллі, зерном «засівають» підлогу на Різдво і на Щедрий Вечір з побажанням добра і щастя. *ziarno, ziarnko*: czyste, doborowe, dobre, dojrzałe, dorodne, grube, miękkie, młode, pełne, plenne, poślednie, soczyste, suche, surowe, sypkie, twarde, wyborowe, wyczyszczone, zdrowe, daw. żyzne z.; // przen. z. czego: z. dobra (da), mądrości, miłości, myśli, nauki, niezgody, prawdy, występku // Oddzielać z. od plew (dobre od złego)// *Rachować, liczyć ziarnka kaszy* (być skąpym, por. liczyć krupy)// *Rodzić, (roz)rzucać, sypać, (wy)suszyć, wydać, urodzić, wyłuskiwać, wysiewać, zaprawić, zasiać z// Składać, zbierać z. do ziarnka* (gromadzić coś systematycznie, robiąc drobne oszczędności) // *Liczyć coś na ziarnka* (skąpo; wydzielać w małych ilościach // przysł. *Jakie ziarno sieją, taki plon będą zbierali.* // *Szukać ziarna w korcu maku.* // *Trafiło się (jak) ślepej kurze ziarn(k)o.* // *Ziarnko do ziarnka zbierze się miarka.* *historia o siedmiu zbójach* °środowiskowe ‘bez treści, bez składu; działanie pozbawione sensu; opowieść niewiarygodna’ zob. °środowiskowe *ballada o siedmiu zbójach*.

Флорономен *pus*// *ryż* знаходимо лише в декількох польських фразеологізмах 1. *Potrąwka z ryżem*// przysł. I w Paryżu nie zrobią z owsa ryżu.

Концепт *dešewii* у польській ФС передає лексема *чечевиця*// *soczewica* *Sprzedać, zrobić coś za miskę soczewicy, za łyżkę soczewicy* а. для гарстки сочевичи (sprzedać, zrobić coś за будь-що, за марне пенядзе: *Bądźcie spokojni, nie sprzedamy się, nie oddamy się w niewolę, nie wyrzekniemy się naszych praw nieprzedawnionych za łyżkę soczewicy.* Ask. Uwagi 108. *Ci wczorajsi panowie, to*

wszyscy krótkowidze: dla marnej korzyści dzisiejszej, dla garstki soczewicy, odstąpili i wyrzekli się naszych ideałów. Grusz. Ar. Tys. 82.

Негативні інтелектуальні здібності людини вербалізовано за допомогою метафори «*капустяний*». Фразеологічні одиниці *капустяна голова, замість мозку росте капуста, капустяний качан на м'язях відображають* некмітливу, нерозторопну, неуважну людину.// *przen. Głowa kapuściana, głąb kapuściany.* (człowiek tępy, ograniczony, głupi).

Опис зовнішності (форма носа) в польській мові порівнюється з огірком та картоплею: *Nos jak ogórek//nos kartoflem.* Під час *sezonu ogórkowego* (огіркового сезону), тобто влітку, коли збираємо огірки, концурти не влаштовують. Так польською мовою називають застій у культурному житті міста.

Буряк// Burak почали вирощувати ще за часів Київської Русі. А в 40-х рр. ХІХ ст. в смузі лісостепу українці почали інтенсивно культивувати цукровий буряк [291, с. 196]. Ймовірно, вже тоді існували звичаї, що були пов'язані з цією рослиною. *Бути червоним як буряк //Być czerwonym jak burak; poczerwienieć, zaczerwienić się, czerwienić się jak burak* «mieć silne rumieńce, poczerwienieć, zaczerwienić się, czerwienić się bardzo mocno.

Концепт «набридати» в українській мові пов'язаний з флоронімом *рінка* *Як (мов, ніби і т. ін.) гірка (парена) редька*, зі сл. набриднути, надокучити, обриднути іт. ін. Дуже, сильно, надзвичайно. *Як собаці редька.* Обрид як собаці редька (Укр.. присл.).А в польській мові цей самий флорономен має значення 1. «здоровий» *Dziewczyna, chłopak jak rzepa //Jędrny, zdrów jak rzepa.* 2. «дуже брудний» *Można na nich rzepę siać (o nogach, stopach, tolanach: bardzo brudne): Kolana brudne, można by na nich siać rzepę.* SW. *rzepka przysł. Każdy sobie rzepkę skrobie (każdy dba o swoje interesy).*

Негативне значення в обох мовах має флорономен *хрін//chrzan* *Як (мов, неначе і т. ін.) чемериці (тертого хрину і т. ін.) понюхав.* Хто-небудь неприємно вражений чимсь, приголомшений, очманілий і т. ін. *pot. Ktoś, coś*

(*jest do chrzaniu* «o kimś a czymś nieprzydatnym, nienadającym się do czegoś-: Plaża zamknięta, boisko do chrzaniu, co właściwie mamy tutaj robić? *P. Huelle, Weiser chrzan* euf. Do chrzaniu (do niczego): Pracownik do chrzaniu. *chrzcіć* iron. с. mleko pot. (dolewać wody do mleka).

В українській етнокультурі усталений вираз *сидіти на бобах* пов'язаний з низьким достатком людини, а фразеологізм *боби розводити* 'вести зайві, непотрібні розмови' експлікує відсутність здорового глузду, раціональності в думках. *Czarny bób* у поляків символізує смерть і входить (відповідно) до концепту з цим ключовим словом.

Gorox// groch: як *горох при дорозі*; як *при шляху горох // jak groch przy drodze* – «погано»; як (мов, ніби і т. ін.) *об стіну (об стінку) горохом*, несхв. Ніщо не діє, не впливає на когось, не реагує хтось на що-небудь; безрезультатно // *g. o ścianę, g. na ścianę, rzucać grochem o ścianę* (daremnie przekonywać, pouczać, upominać kogo). *Gorox z kapustą//groch z kapustą* (nieład, nieporządek, bałagan, chaos): *Ile półek, szafek, szuflad, ile set egzemplarzy nut w nieporządku na fortepianie jak groch z kapustą [...] leżących, na mnie czeka! Chopin Wyb. Nakolotити гороху з капустою*. Змішати все до купи, наплутати.

Kłęzcęć na grochu (вид покарання): *Umiała zachować stopniowanie kary*. По напомненнях шло замкнієнє в сїемнум алкїєрзу, пры єєє рокожу; dalej sadzała kłęzcęć na grochu. *Туг. Ilustr. 127, 1870. Łzy jak groch* «łzy spadające dużymi kroplami». *Лїзти в чужий горох*, жарт. Втручатися в чїї-небудь особистї справи. *Розсіпатися і розсіпатися горохом*. Уривчато лунати (про звуки). *Сипати словами*, як (мов, наче і т. ін.) *горохом*. Говорити, не зупиняючись, дуже швидко і багато. [*краще (треба)*] *наїстися гороху*, зневажл., грубо. Уживається для вираження неможливості переконати когонебудь у чомусь, довести щось; не можна. [*Як (мов, неначе і т. /«.)*] *чорт сім кіп гороху змолотив* у кого, перев. зі сл. на виду, н а обличчі/ под., жарт. Хтонебудь має віспини або шрами від них. *przysł. Kto sieje groch w marcu, gotuje w garncu, a kto w maju, ten w jajcu. pot. Tyczka grochowa* «pogardliwie o osobie chudej

i wysokiej»; Zupa g-a (grochówka); przen. g. wieniec, wianuszek (odrzucenie propozycji małżeństwa).

Перець (де і перець не росте // там, gdzie pieprz rośnie – «дуже далеко»); pieprz // Suchy jak p.; schnąć, wyschnąć, wysuszyć jak p. a. na p.: Drzewo wysuszone na p. // Gdzie p. rośnie (w egzotycznych krajach; daleko, jak najdalej): Drapnąć, zmykać, uciekać, wiać; wyrwać; przepędzić kogo gdzie p. rośnie. Dzień prześliczny, a tu siedź... Drapnąłbym stąd gdzie pieprz rośnie... choćby zobaczyć, jak trawa zielona wygląda... Gąs. W. Pig. 22. // Jak gdyby ziarnko pieprzu rozgryzł (okropnie, niemiłosiernie)// pot. Jakby mu kto pieprzu nasypał (niespokojnie)// Dać, zadać komu pieprzu (pognębić kogo)// Dodać do czego pieprzu (ostrości, gryzącego lub drażniącego dowcipu)// żart. Nie pieprz, Piętrzę, wieprza pieprzem, bo przepieprzysz, Piętrze, wieprza pieprzem (zdanie ilustrujące trudną wymowę grup spółgłoskowych); *pieprzny* p-a potrawa (zaprawiona pieprzem), p. dowcip (rubaszny, nieprzyzwoity, tłusty), p-a sztuka; p-e słowa.

Недосвідчену людину в польській фразеології порівнюють із зеленою цибулькою: *zielony jak szczypiorek na wiosnę* - зелений, як цибуля навесні. Польською ще кажуть *radosny jak szczypiorek na wiosnę* – радісний, як зелена цибуля навесні.

2.1.4 Лексеми на позначення бур'янів

Дивна, нерозумна, безглузда поведінка людини передається фразеологічною одиницею як (мов, ніби, неначе) *блекоти об'ївся / наче собачої блекоти наїлася*// *blekot przysł.* Bredzi (plecie), jakby się blekotu objadł.

Це ж стійке сполучення вживають і в значенні незрозумілого, беззмістовного, нерозбірливого висловлювання в українському прислів'ї: *говорить, мов блекоти наївся!*

Лексема *трава* дуже поширена в обох мовах (як трави // як trawy – «дуже багато»); О pierwszej trawie (na wiosnę, z wiosną); Kołysać t-y (o wietrze); Kosić trawę; skubać, szczypać trawę, trawkę (o bydle itp.); Wypalić trawę (o

słońcu); żart. *Iść, pójść na zieloną trawkę* (zostać pozbawionym pracy, zwolnionym z pracy): Taki rebeliant szedł na zieloną trawkę, bo już nie było dla niego pracy. Morc. Pokład. 69.; Puścić, wypędzić bydło na trawę; Zapaść w trawy (o ptaku); daw. Chodzić trawami; Obsiewać co trawą; pokryć się trawą (o łąkach, stokach gór); porastać, zarastać trawą, trawką (o dziedzińcu, ścieżce, alejce); Pachnieć trawą; Kłaść się, leżeć, położyć się, siedzieć, usiąść, wyciągnąć się na trawie; Paść (krowę, owcę) na trawie; Brodzić w trawie; *Słyszeć, wiedzieć, jak trawa rośnie* (mieć wyostrzony zmysł obserwacyjny; być przenikliwym, domyślnym; wiedzieć co się dzieje): Niech się uczy, by wiedziała, co w trawie piszczy i by słyszała, jak trawa rośnie. Morc. Ptaki 171. *Wiedzieć, wyczuć, co w trawie piszczy* (zorientować się w sytuacji)

Стати непторібним, не важливим в польській мові передають фразеологізмом *Pójść w kotysz*; а символом щастя є чотирьохлистна конюшина: Czterolistna konieczyna jest symbolem szczęścia. SL.

Згідно з українською міфологією рослини-бур'яни діляться на негативні: *кропива, лобода, бур'ян, будяк, реп'ях* та позитивні: хлібні злаки, городина і квіти *Бур'ян* символізує пустку, занепад, загибель: *Вже моє рукомесло бур'яном поросло* (Прислів'я).

У широкому сенсі *кропива* символізує втрачені надії. 'Неможливість повернутися, добратися куди-небудь, досягти чогось бажаного' виражається стійкою сполукою *дорога (стежка) терном (ожиною, кропивою) поросла*

У слов'янській культурі *кропива* – символ розпусного життя, тому й фразеологічну одиницю української мови у *кропиві шлюб брати* вживають зі значенням 'вступати в позашлюбні зв'язки'. Крім того, лексеми *кропива, кропив'яний* входять до складу усталених виразів, що виражають негативну оцінку: *кропив'яне зілля* 'зневажлива назва чиновників, які брали хабарі'; *ховається, як зозулька в кропиві* 'про боязливу людину'; *застати кропив'яним сім'ям* 'вилаяти кого-небудь'. Бути незадоволеним ситуацією іронічно описує фразеологізм «тішитися як голий в кропиві»//*Ciesz się, zadowolony jak goły,*

nagi w pokrzywach (ktoś jest bardzo niezadowolony, znajduje się w przykrej sytuacji).

Очерет// *trzcina* символізує худу(струнку) людину 1. Вуйна, chwiejna, pierzasta, wiotka, wysoka, zeschła t.; t. nadbrzeżna, wodna. *trzcina*// prosty jak *trzcina*; słaby jak *trzcina* //smukły, wysmukły jak t *trzcina*.

Бур'ян символізує нужденне життя, безпросвітні злидні: *Ото ласа їда – з часником лобода* (Прислів'я), а також ледарство, безгосподарність: *Дівки, не прядіть: виросте лопух – буде сорочка і фартух* (Прислів'я).

Липнути, як (мов, ніби і т. ін.) [той] *rep'ях* до кого і без додатка, жарт. Набридливо виявляти свою приязнь, нав'язувати кому-небудь своє товариство; чіплятися до когось.// *Czerpić się, trzymać się, uczepić się czego; przyczepić się do czego* як. *rzep* (do) *psiego ogona* (trzymać się itp. uporczywie).

Омела в уявленнях українців є символом захисту, родючості й шлюбу (стати під омелою) і входить як образ-символ до концептів «кохання» і «одруження», які характеризуються великою образно-мовних, культурно-значущих для носіїв мови одиниць.

Про людину зістарену, байдужу до всього (перев. про неодружених) жартівливо кажуть *обросла мохом*.

2.1.5. Лексеми на позначення фруктів, ягід та грибів

У світогляді українців яблуна є символом щедрості, бо своїми плодами вона обдаровує частіше і більше, аніж будь-яке інше плодове дерево. *jabłko* 1. przestarz. j. papierowe (papierówka).; *Złote j.* (doskonały interes, coś, co przynosi doskonałe zyski); адамове яблуко//3. *jabłko Adama* (dość wydatna (zwykle u mężczyzn) cltrząstka tarczowa): 4. Яблуко розбрату (чвар), книжн. Причина ворожнечі, суперечок, незгод між ким-небудь.// *jabłko niezgody* (przedmiot, przyczyna sporu (nawiązanie do mitu o Parysie i trzech boginiach; *Koń w jabłku* (w plamy okrągłego kształtu jabłkowity); rub. *Zbić, sprać, stłuc kogoś na kwaśne jabłko* «zbić kogoś bardzo mocno»: *Spierzemy cię na kwaśne jabłko, jeśli piśniesz choć*

jedno słowo, lizusie! A *Szklarski, Kangury; Голці (яблуку, яблукові) ніде впасти*.
 1. Дуже багато людей, надзвичайно людно; przysł. *Niedaleko pada jabłko od jabłoni* «о negatywnych cechach charakteru, przejętych przez kogoś ojca lub matki»; Jaka jabłoń, takie jabłko; *Amator kwaśnych jabłek* «osoba o dziwnych, nietypowych upodobaniach, często nieaprobowanych przez innych»

Ягода: Нашого (вашого, їхнього і т. ін.) поля ягода, перев. із запереч. Подібний до кого-небудь своїми поглядами, думками, соціальним становищем, поведінкою і т. ін; // [3] *одного поля ягоди* (рідше ягода) // *Ягідки одного поля* // *з одної гіллі ягоди* // *Dziewczyna, kobieta itp., policzki, usta jak jagody* „jędrne, rumiane policzki, czerwone usta” // *śliczne, świeże j-y (policzki)*; // *Іść, рójść do lasu na jagody* // *Zbierać jagody* // *Dziewczyna jak jagoda, jak malina* „дуже гарна, вродлива дівчина”: *Dziewczyna jak malina. Krasawica. Buzi dać. J. Krzysztoń, Wielbłąd* // przysł. *Młoda jak po Marcinie jagoda*.

В польській мові знаходимо порівняння гарної дівчини з *малиною*: *Dziewczyna (rzadziej: chłopiec) jak malina, z buzią jak malina* (dziewczyna (chłopiec) bardzo urodziwa(-y), hoża(-y), dorodna(-y)): Дівczę з бузія як malina. *Wpuszczać w maliny* (впускати в малину) означає обманювати когось. *być na malinach* (бути на малині) — втратити все, бути «на нулі» (ми б сказали «сидіти на бобах»).

kwaśne winogrona ‘щось, чого нелегко досягнути’: *Dla wielu nagroda za najlepszą książkę roku to kwaśne winogrona. Na głos nie powiedzą, że należy im się jak psu zupa, ale skrycie o takich honorach marzą.*

Негативне забарвлення має лексема *слива* // *śliwka* у фразеологізмі *otrzymati sliwku під око* — *śliwka pod okiem*, одна із назв підбитого ока. Зі сливою пов’язаний ще один вислів — *wpaść jak śliwka w kompot* (впасти, як слива в компот) (przyjść nie w porę; znaleźć się w kłopotliwej sytuacji, w położeniu bez wyjścia): *Wpadnę jak śliwka w kompot Jaroch. Niemił. 164.* — опинитися у скрутному становищі (українською ми кажемо «утрапити в біду, як курка в борщ»).

Семантику концепту *груша* // *gruszka* визначають такі смисли: “та, що символізує життя, відродження природи”, “яка асоціюється зі здоров’ям, продовженням роду”, “є символом чистоти і непорочності”, “яка символізує дівоцтво, нещасливу жіночу долю”, а також “та, що асоціюється з нечистою силою”, “уособлює відчай, тривогу, смуток” *на вербі груші*, жарт. наговорити, набалакати і т. ін. Нісенітниця, дурниця// *Gruszki na wierzbie* (o czymś korzystnym, ale niemożliwym do osiągnięcia. *На вербі груші, а на осичі кислиці.*//*Що на вербі й груші ростуть. // Такого, що на вербі груші, а на сосні яблука ростуть* – Неправда, брехня. *Обіцяти.* щось нездійсненне, нереальне.

На потрушені груші, зі сл. прийти, з’явитися іт. ін., жарт. Дуже пізно, під кінець. *Nie zasypiać gruszek w popiele* (дослівно — не проспати груші в попелі) означає не упустити шансу, не пустити важливу справу самопливом, використати можливість. Згідно з малим словником складних висловів 1994 року, цей вираз походить від практики сушіння груш у попелі: якщо під час цього процесу загатися або заснути, вони просто згорять. *Не проспати грушки в попелі.* Не пропустити чого-небудь, використати для себе все, що тільки можна. // *Nie zasypiać gruszek w popiele* (nie zwlekać, nie zaniebować spraw niecierpiących zwłoki) *Як (мов, ніби і т. ін.) Чорт у суху грушу (у стару вербу)*, зі сл. закохатися, грубо, ірон. Дуже сильно.

Wlazł na gruszkę, rwał pietruszkę, rzepa mu się rodzi „o czyichś nieprawdziwych, nieprawdopodobnych opowieściach”. *pot. Ni z gruszki, ni z pietruszki* «зненацька, раптово, несподівано»: *Ni z gruszki, ni z pietruszki zaczęliśmy z Edkiem kłócić się między Sobą (...).* *J. Himilbach, Przepychanka. Moja babka jego babce podawała gruszki w czapce*” o dalekim lub nieistniejącym pokrewieństwie z kimś”

Лимон//cytryna *Як (мов, ніби і т. ін.)* вичавлений лимон. Людина, яка має поганий вигляд через хворобу, переживання, втому тощо; змучений, знесилений, худий і т. ін.//*Żółty jak cytryna*// *Wycisnąć kogo jak cytrynę* (*wyzyskać go całkowicie, zrujnować*). *pot. Wycisnąć kogoś jak gąbkę, jak cytrynę*

„wykorzystać kogoś całkowicie i bez skrępowań”; *słodkie cytryny* (солодкі лимони), а це, коли ви намагаєтеся переконати себе, що якась ситуація є кращою, ніж насправді.

Як (мов, неначе і т. ін.) гриби після дощу, зі сл. рости, з'являтися, виникати. Швидко й у великій кількості.// Wyrastać, mnożyć się, rosnać, powstawać itp. jak g-y po deszczu. Дешевший від грибів. Недорогий, дуже дешевий. Stary jak grzyb дуже старий: Z babinki trociny już się syrią... stara jak grzyb. Sienk. Polan. 1, 173. Pójść na grzyby бути відстороненим від справи (być usuniętym, nie nadawać się do czego): Skończyło się na tym, że jej poradzono, ażeby sobie poszła na grzyby, gdyż z jej nauki nic nie będzie. Żer. Przedw. 160.

dwa grzyby w barszcz (два гриби у борщ) — кажуть поляки про надлишок чогось, коли досить одного елемента замість кількох. *pot. Posłać, wygnać, kazać pójść na g-i* звільнити (wyrzucić skąd, zwolnić, zredukować; posiać na zieloną trawkę).

2.2. Структурні особливості фразем української та польської мови з копонентом-флорономеном

У мовознавстві використовують різні підходи до класифікації фразеологізмів, що дозволило виокремити, наприклад, морфолого-синтаксичну А. Левицького, де виділено 5 синтаксичних типів та 2 типи за функціонуванням їх значень; функціональну (словникову) П. Мюльднера-Нецьковського, який описав 3 типи механізмів творення фразеологічних сполук; прагматичну В. Хлебди (ще в проєкті розроблення), що зважає на ситуації, у яких використовуються фразеологізми; класична (традиційна) С. Скорупки, де виділено 3 типи фразеологічних структур та 3 ступені зв'язності слів та ін. Отже, ці класифікації свідчать про різнобічний науковий підхід до аналізу фразем, хоча можна знайти і багато спільного, наприклад, у працях А. Левицького та С. Скорупки [9].

Тож розглянемо ці класифікації: I. Класична. Станіслав Скорупка опублікував класифікацію 1967 року у «Фразеологічному словнику польської мови» (1 т.), що був виданий у Варшаві. Ця праця зазнала критики з боку А. Левицького, А. Пайдзінської, П. Мюльднера-Нецьковського, які вважали, що вона недостатньо повна, суперечлива, нелогічна і не пояснює, як функціонують фразеологізми. Хоча науковці високо оцінили внесок проф. С. Скорупки у започаткуванні вивчення фразеологізмів, але вважають використання такої класифікації недоцільним. Суть класифікації полягає в тому, що автор:

1) за будовою фразеологізми поділив на: фрази (прислів'я, приказки, сентенції) – *nie ma tego złego, co by na dobre nie wyszło*; звороти – *ruszać z koryta, prawdę mówiąc*; вирази (групи слів, де головним словом виступає іменник; або поєднання двох і більше слів однієї граматичної категорії): *śladkie lenistwo, blaski i cienie*;

2) за ступенем зв'язаності слів: ідіоми (*urwanie głowy, flaki z olejem*); сполучні фразеологізми (*jasny, serdeczny, sardoniczny, zły, nikły uśmiech – szczególnie rodzaj uśmiechu*); вільні фрази (*dokonywać włamań*) [9].

II. Морфолого-синтаксична. Класифікацію 1983 року запропонував А. Левицький у статті «*Składnia związków frazeologicznych*» [8]. Ця класифікація базується на визначенні функцій фразеологізмів у реченні – морфолого-синтаксичної та семантичної.

1. За морфолого-синтаксичним критерієм виділяють:

1) фрази – можуть вживатися як окремі, закінчені речення, що не вимагають жодних доповнень: *Wyszło szydło z worka. Nic więcej nie trzeba.*

2) звороти – виконують функцію дієслів. Щоб створити речення, потрібно його поповнити складником на кшталт іменника, який визначить, кого і чого стосується фразеологізм, наприклад: *(ktoś) trzęsie się jak galareta – Jacek trzął się ze strachu jak galareta*;

3) субстантивні вислови – виконують функцію іменників, наприклад: *twardy orzech do zgryzienia*

4) означальні одиниці, які можуть складатися з іменників, дієслів, прикметників, прислівників, наприклад: *pierwszy lepszy; z krwi i kości; z duszą na ramieniu; krótko i węzłowato;*

5) функціональні вирази (фразеологічні показники) – виконують допоміжні функції прийменників (*w związku z czymś; w ramach czegoś, w głąb*), сполучників (*mimo że; tak jak; chyba że; i to; pod warunkiem że*), часток (*że też; też mi coś; rzecz jasna; otóż to*).

2.Із семантичного погляду:

1) ідіоми, ідіоматичні одиниці – фразеологізми з непорушним складом – *czarna owca, nie zasypiać gruszek w popiele;*

2) фраземи, фразеологічні сполучення – тривалі сполучення, сенс яких міститься в обсязі значення першорядного слова – *palma pierwszeństwa, sezon ogórkowy, znosić katusze, stary ale jary, głuchy jak pień* [1].

III. Функціональна (словникова). Класифікацію 2003 року оприлюднив Петро Мюльднер-Нецьковський у праці «*Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego*». Згідно з цією класифікацією фразеологічні сполуки можуть бути:

1) відкриті – неповні фразеологічні сполуки, які вимагають доповнення; вони поділяються на:

реконструйовані, які утворюються шляхом підстановки слів із шаблону – wzorca «*ktoś, coś*» wali do «*czegoś*» [«*gdzieś*»] *powstają: ludzie walą do kina w śródmieściu – na ulicy woda wali do kanału – zamknij okno, bo mróz wali do środka* [9];

перетворені, які творяться шляхом заміни змінного компонента іншим – *akcja (powieści, utworu, filmu) rozwija się;*

складні, які поєднують у собі риси реконструйованих та перетворених – («*czyjeś*», «*czegoś*») *akcje (idą w górę, rosną, spadają);*

2) закриті – це фразеологічні сполуки, які не потребують доповнень – uśmiech radości, film schodzi z ekranów, wyszło szydło z worka, ręce opadają, na dwoje babka wróżyła [9]. IV. Прагматична. Цю класифікацію проф. Войцех Хлебда опублікував 2005 року в статті «Szkice o skrzydlatych słowach».

I. Виділення канонічних фразеологізмів базується на основі 4 основних критеріїв: формального, семантичного, сталості, структурного.

Відповідно до формального критерію, С. Скорупка вирізняє такі види фразеологічних сполук:

- 1) фраза – pali się komuś pod nogami;
- 2) зворот – pracować w pocie czoła, łamać sobie głowę;
- 3) вираз – biały kruk , ciepłe kluchy , rychło w czas. Варто пригадати, що такий поділ часто критикують, про це ми писали раніше [4, с. 31].

За семантичним критерієм виділяють:

1) постійні експресивні сполуки, яким притаманна висока лексична, семантична та синтаксична структурна стійкість: stary grzyb, dwa grzybki w barszcz;

2) сполучні зв'язки – це взаємні зв'язки слів, що відбуваються у цій комунікативній ситуації, складаються з двох або більше елементів, розташованих ієрархічно щодо один одного. Зазвичай ці елементи належать до різних частин мови і можуть взаємозамінюватися: wziąć się w garść – wziąć się w guzu;

3) вільні експресивні сполуки, які виникають у мові, але не є притаманними саме цій мов.

Відповідно до семантичного критерію виділяють такі групи:

1) фразеологізми, створені на основі спостережень людини за світом тварин та природи: kuty na cztery nogi (sprytny, cwany, przebiegły), czepiać się kogoś jak rzep psiego ogona (szukać z kimś zaczepki);

2) фразеологізми, які виражають негативні або (рідше) позитивні людські стосунки з навколишньою реальністю: *brakuje mu piątej klepki* (ktoś jest niespełna rozumu, głupi), *mieć pstro, siano w głowie* (być lekkomyślnym);

3) фразеологізми, які ілюструють поведінку людини, моральне ставлення, емоційне ставлення – *kochać kogoś jak psy dziada w ciasnej ulicy* (nie lubić, nie znosić kogoś), *siedzieć cicho jak mysz pod miotłą* (siedzieć, zachowywać się cicho);

4) фразеологізми, які відображають звичаї – *mieć z kimś na pieńku* (mieć z kimś porachunki), *podać czarą polewkę* (spotkać się z odmową przy oświadczeniach);

5) фразеологізми-вигуки, що виражають емоційні стани – *masz babo płacek!* (to co było do przewidzenia) [4, с. 31 – 34].

Відповідно до структурного критерію можна виділити такі типи фразеологізмів:

- 1) вербальні сполуки (*leżeć do góry brzuchem*);
- 2) номінативні (*na złamanie karku*);
- 3) словесні зв'язки (*głód skręca kiszki*);
- 4) прийменникові (*brać coś do siebie*);
- 5) дієслівноприслівникові (*załatwić odmownie*);
- 6) порівняльні фразеологізми (*nudny jak flaki z olejem*);
- 7) прикметниково-іменникові (*gruba ryba*);
- 8) числівниково-іменникові (*sto rosiech*);
- 9) поєднання двох іменників (*pan władza*);
- 10) римовані фразеологізми (*lelum polelum, 124 kosałki opałki*);
- 11) поєднання іменника та семантично немотивованого слова, що римується (*skarżypyta bez kopyta*);
- 12) посилення базового (основного) слова (*bieda z nędzą*);
- 13) прикметникові еквіваленти (у формі прийменникової конструкції) (*sprzed potopu*);

- 14) прислівниковий відповідник (spisać się na medal, pracować do luftu);
 - 15) дієприслівникова редуплікація (często gęsto, aby aby);
 - 16) підрядні речення (lekkko licząc, gdzie diabeł mówi dobranoc);
 - 17) займенники (ani dudu (nic), jak żyję, jak życie moje nie ... (nigdy));
- контекстно – незалежні зв'язки (ani me, ani be);
- 18) зв'язки залежні від контексту [4, с. 37 – 38].

Отже, фразеологізми мають свої історію походження. Завдяки цьому ознайомлення із джерелами виникнення фразеологічних одиниць дає нам чітке розуміння того, що ще з давніх часів слов'янські мови були багатими на стійкі сполуки слів.

Саме це свідчить, що словниковий пласт польської мови, до якого входили фразеологічні одиниці, формувався протягом багатьох століть. Зважаючи на різноаспектність вивчення фразеології як невід'ємного складника народної мови, науковці запропонували різні класифікації, якими можна послуговуватися при написанні мовознавчих, літературознавчих, етнолінгвістичних розвідок.

3. ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ПАРАМЕТРИ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ УКРАЇНСЬКОЇ І ПОЛЬСЬКОЇ МОВ З ЛЕКСЕМАМИ- НАЗВАМИ РОСЛИН

В.А. Маслова стверджує: «... мова не лише пов'язана з культурою: вона росте з неї і висловлює її. Мова одночасно є і знаряддям створення, розвитку, зберігання (у вигляді текстів) культури, та її частиною, тому що за допомогою мови створюються реальні, об'єктивно існуючі твори матеріальної та духовної культури. На основі цієї ідеї на рубежі тисячоліть виникає нова наука – лінгвокультурологія» [3].

Питання взаємозв'язку мови та культури у сучасній лінгвістиці досі є центральним. Праці науковців дають нам підставу стверджувати, що ці фразеології як фрагменти мови є найціннішим джерелом відомостей про культуру та менталітет народу. Вони утримуються століттями у мові, попри свою аномальність і нерегулярність тому, що є хіба що потік інформації, тобто. дозволяють сказати багато чого, при цьому заощаджуючи мовні засоби, добираючись до глибини народного духу.

У загальному плані лінгвокультурологія визначається як комплексна дисципліна, що вивчає взаємозв'язок та взаємодію культури та мови та її функціонування. Як частина науки про людину, лінгвокультурологія орієнтована, з одного боку, на людський фактор у мові, з іншого – на мовний фактор у людині.

На відміну від етнолінгвістики, лінгвокультурологія орієнтована на сучасний стан та функціонування мови та культури. Нова дисципліна розглядається як та частина етнолінгвістики, яка присвячена вивченню та опису кореспонденції мови та культури у синхронній їх взаємодії. Лінгвокультурологія досліджує насамперед живі комунікативні процеси і зв'язок використовуваних у них мовних виразів з менталітетом народу.

Дослідники наголошують на тому, що вивчення будь-якої мови – це «завжди долучення до нової дійсності, акумулятивна функція мови визначає мовний матеріал як відображений у вербальній формі колективний досвід народу, як інформацію про світ, здобуту всіма членами етномовної спільноти» [31, 9-15].

3.1 Мовні картини світу українців і поляків

В основі утворення фразеологічного фонду відповідної мови лежать передусім спостереження над щоденним життям, побутовими ситуаціями, родинними й суспільними стосунками, трудовими процесами, історичними подіями, традиціями, явищами природи, флорою і фауною.

Природно, що компоненти фразеологічної системи яскраво відображають як українську, так і польську мовну картину світу [59, 8], пор., напр.: *повертати голоблі; до нових віників пам'ятати; топтати ряст; buty jeść wołają; mieć się na baczości; dać bobu.*

Деякі фразеологізми відображають особливості слов'янського характеру, спільної історії, вірувань, традицій. Зокрема, численними є українські та польські фразеологізми із словами *душа // dusza*. Скажімо, в українській мові фразеологізмів і їхніх варіантів, до складу яких входить слово *душа*, налічується біля 700 [40, 860–863].

Для національних мов характерні слова-символи, що відбивають картину світу кожного народу. Спільність походження і взаємовпливи української та польської мов, подібність ментальних рис двох народів привели до зближення їхніх мовно-символічних систем. Подібну символіку мають такі слова, як: *дуб // dąb, верба // wierzba, тополя // topola, ружа // róża, мак // mak, горобина // jarzębina, липа // lipa* та ін.

Пор. також такі спільнослов'янські фразеологізми, як: *кров з молоком // krew z mlekiem; міцний як дуб // mocny jak dąb; мати мухи в голові // mieć muchy w głowie* та ін.

Велику групу фразеологізмів складають звороти, що є подібними для української та польської мов або мають відповідні ключові слова, пор., скажімо, фразеологічні одиниці зі словами *мак // tak*, які відображають традиції споживання та спільну символіку цієї рослини для українців і поляків, а водночас – національно-мовну специфіку фразеологізмів із цим компонентом, пор.: *хоч мак сій // jak makiem zasiał; фіга з маком // figa z makiem (z pasternakiem); як (той) мак начетверо; як мак процвітає; rozbić się (roztrzaskać się) w drobny mak; upić się (zalać się) w drobny mak; dobrać się jak w korcu maku.*

У символах *калина // kalina* та похідних словах зберігаються погляди на перевтілення дівчини в дерево. Крім того, в українській і польській мовах слова *калина // kalina* мають однакові символічні значення „рідний край”, „краса”, лексеми *калиновий // kalinowy* – спільні значення „рідний”, „червоний”, пор.: В краю *калиновім* тонкими руками, І кров *калинова*, як пісня єдина...(І. Драч).

Водночас специфічним для ментальності українців є ототожнення слів *калина – Україна* (символізації сприяє також рима, пор. у прислів'ї *Без верби й калини немає України*), *калиновий – український*. Натомість у поляків *kalina* може позначати парубка.

Чисельними є фразеологізми, що є варіантними в обох мовах і свідчать, таким чином, про різний культурно-історичний досвід українського та польського народів, специфіку національної самосвідомості та мовних традицій. Навіть при зближеній лексико-граматичній структурі фразеологізму базові компоненти нерідко зберігають національний колорит, пор., напр.: *не дати собі плюнути в борщ // nie dać sobie w kaszę dmuchać; в сорочці народитися // w czerpku się urodzić; згорати від сорому // najeść się wstydu; курям на сміх // koń by się uśmieł.*

Національно-культурне забарвлення фразем знаходить своє вираження як у їх загальній семантиці, образності, так і в лексичному складі

фразеологічних одиниць. Прикметними у цьому плані є слова–символи [26], концепти, лексеми етнографічного змісту, особові імена та ін., пор.: *у ступні не влучиш; пришивати квітку; na chybił trafił; groch z kapustą.*

Отже, здебільшого фразеологічні звороти двох мов відбивають властиве кожному народові світобачення. Національно орієнтовані фраземи відображають історичні події, народні традиції, передають фольклорні образи, пор.: *стати на рушник; передати куті меду; як муха в спасівку; скочити в гречку; za króla Świeczka; narobić bigosu; dać bobu z cebulą.*

Такі фразеологізми залишаються типовими мовними одиницями і, як правило, не переходять з однієї мови в іншу. Можна, однак, згадати появу у польській мові фразеологізму українського походження *dać (dostać) harbuza*, який, проте, не підтримуючись народною традицією, знаходиться на периферії мовного вживання. Кодифікованими еквівалентами українських фразеологізмів *дати (дистати) гарбуза* стали польські звороти *dać (dostać) kosza, dać (dostać) czarnej polewki* (основний польський звичай відмови при сватанні).

Національно забарвленими можуть бути фразеологізми, що не пов'язані з історичними подіями або етнографічними традиціями. Вони вважаються безеквівалентними, оскільки при перекладі передаються тільки описово, напр.: *співати соловейком; co w trawie piszczy; nudy na pudy; być solą w oku.*

У низці випадків можна виділити національно означені фразеологізми еквівалентної семантики, пор.: *як нівень розмальований // jak szczur na otwarcie kanału; як з козла молока // psu na budę się nie zda; казка про білого (сірого) бичка // bajka o żelaznym wilku; держи хвіст трубою (бубликом, пістолетом) // uszy do góry!*

Відзеркаленням національного менталітету можуть бути сталі словосполучення (хоча і меншою мірою, ніж „класичні” фразеологізми). Частина елементів стійких словосполучень викликає глибинні ментальні

асоціації, за якими стоять стереотипні, часом символічні образи: *вареники з вишнями; чорний хліб; mały biały domek; kobieta spełniona* та ін.

Внутрішня форма відповідних сталих словосполучень нерідко суттєво розходиться в обох мовах, пор.: *безіменний палець // palec serdeczny*.

Сталому словосполученню, що відображає компонент національного світу, в одній мові може відповідати варіантний номінативний комплекс або окреме слово в іншій мові, пор.: *материнська мова // język ojczysty; прийомний син // przybrany syn; рапна молода // молода*.

Носієм національного колориту виступають також сталі сполучення – власні назви, пор.: *Чумацький Шлях; Чахлик Невмирущий; Boże Ciało*.

Багато своєрідних рис з точки зору антропоцентричної теорії мови мають одиниці, що наближені до групи фразеологізмів, – прислів'я, пор., напр.: *Козацькому роду нема переводу. Чув дзвін, але не знає, де він // Słyszał, że dzwonią, ale nie wie, w którym kościele. Сам не гам і іншому не дам // Pies siana nie zje i krowie nie da*

Особливості національно-мовної картини світу, панорама народного життя розкриваються, зокрема, у дослідженні походження українських і польських фразеологізмів, їхньої мотивації, лексичного складу, міжмовної еквівалентності та ін.

3.2 Фітосимволи як елементи образної основи фразеологічних одиниць української і польської мов з лексемами-назвами рослин

У міфології багатьох народів світу важливе місце займає легенда про світове *дерево*. Такою є міфологічна картина світу й у слов'ян, рудименти якої збереглися у різноманітних жанрах фольклору. На основі вивчення українських замовлянь М. Новикова дійшла висновку, що в низці замовлянь представлено концентричну модель світобудови: море (окіян) - з дубом посередині [166, с. 234]. Це лише один з найзагальніших варіантів членування простору, насправді простір у “фразеологічній” картині світу структуровано

детальніше. Язичницька календарна обрядовість, християнізувавшись, продовжує існувати й нині в тому чи іншому вигляді. Особливо шанованим є свято Івана Купали, пов'язане, зокрема, із культом дерев.

Язичницьке схиляння перед деревами відображає ритуальна дія “постукати по дереву, щоб не зурочити”: *odpukać w niemalowane drzewo // Постукати по дереву.*

Опосередкований вплив язичницької й біблійної картин світу ми спостерігаємо в мові й сьогодні. Дж. Лакофф згадує про базовий метафоричний принцип люди - це рослини [71]. Як вже зазначалося, ця метафора має витоки у язичництві, її запозичує й біблійна метафорика.

Дерево – важливий елемент міфологічної моделі світу, і в центрі біблійного раю також росло дерево. Така метафорика часто присутня у фразеології: *дерево пізнання// drzewo żywota, drzewo wiadomości dobrego i zlego, генеалогічне дерево// drzewo genealogiczne a. rodowe*

У складі фразеологічних одиниць в українській і польській ФС компонент *дерево* вживають як у символічному (найчастіше у складі ФО біблійного походження), так і в несимволічному значенні, активізуються реальні атрибути та фрейми: укр. *як листу на дереві* ‘велика, незліченна кількість кого-, чого-небудь; дуже багато’ [ФСУМ, с. 425]; *Не бачити за деревами лісу* ‘не помічати за дрібним, частковим загального, основного’ [ФСУМ, с. 20]; *налетів як грим на дерево* ‘безпричинно насварився’ [ССНП, с. 42]; *Як дерево зітнуть, кожний тріски збирає* [Номпс, с. 96]; *Поверх дерева ходить* [Номпс, с. 172]; укр. *На один раз не зітнеш дерева*; [Номпс, с. 265]; укр. *Поти дерево гни, поки дасця гнути; Гни тоді дерево, коли гнеця* [Номпс, с. 280]. *przysł•Czasem dłużej drzewa skrzypiącego niżeli zdrowego* «czasem osoba słabego zdrowia żyje dłużej niż ta, która wydaje się być zdrowa»; *Jak drozdy śpiewają na wierzchołkach drzew, wiosna wnet, a jak między gałęziami, to jeszcze het.;* *Jakie drzewo, taki klin, jaki ojciec, taki syn* «syn jest podobny do ojca»; *Jakie*

drzewo, taki owoc; Im dalej w las, tym więcej drzew; Między drzewo a korę palca nie wtykaj.

Актуалізовано реальний атрибут криве, але він підпорядковується архетипній опозиції прямий - кривий, укр. *Кривого дерева в лісі найбільше* [Номпс, с. 142]; Криве дерево виступає символом недоліків людини.

Через прототипні уявлення про *пень*, зокрема його нерухомість, некорисність, вербалізовано низку концептів: укр. *пнем стати, на пню стати*. Спостерігається високий рівень зіставності реалізацій цієї метафори у досліджуваних мовах.

“У європейському фольклорі і чарівних казках *ліс* - місце таємниць, небезпеки, випробувань чи посвят. Заблукати в лісі чи знайти дорогу через нього - відповідно, метафори відсутності досвіду чи досягнення знання про світ дорослих чи самого себе” [Трес, с. 193]. У слов’ян існує сильне прокляття – побажання смерті. Це підтверджують численні тексти замовлянь та такі фразеологізми, як: укр. *Нехай йде на ліса, на болота, на ницькії лози. Нехай воно йде собі на сухий ліс* [Номпс, с. 375]; *Як не впинить ліса, буде в самого біса* [Номпс, с. 456]; *темний ліс* 1) ‘щось незрозуміле, невідоме, заплутане’; *дивитися в ліс* ‘бути невдячним, виявляти незадоволення своїм становищем, намагаючись змінити його’ [СУ]; У фразеології збереглися давні уявлення про ліс як межу, чужий і небезпечний світ: пол. *Na bory i lasy; za bory i lasy; za borami i lasami* ‘bardzo daleko’; *Za górami, za lasami; za siedmioma lasami, za siedmioma rzekami* itp. „bardzo, bardzo daleko” (zwrot używany zwykle na początku bajek)); *Zaszyć się w lesie; Być, jak w lesie* (nie móc się zorientować). [SFJP, т. 1, с. 110]; *coś jest w lesie, za lasem* ‘o czymś co nieprędko będzie zrobione, gotowe’ [SFJP, т. 1, с. 375]. *Być z czymś w lesie* «być bardzo opóźnionym w jakiejś pracy, mieć poważne zaległości»; *Chłopcy z lasu* «partyzanci»; *Coś jest w lesie* „o czymś, co nieprędko nastąpi, na co długo trzeba czekać, co nie jest jeszcze zrobione”: Koniec tej roboty jeszcze w lesie. SFA. *Im dalej w las, tym więcej drzew*, що є метафорою явища, яке посилюється в міру розвитку ситуації. Ця ідіома

заснована на спостереженні очевидного факту - чим глибше ви заходите в ліс, тим більше дерев ви бачите. *Nie było nas, był las, nie będzie nas, będzie las* „życie ludzkie jest krótkie w porównaniu z trwałością przyrody”; *Wyjść z lasu* „wystąpić z partyzantki”. *Jeden do Sasa, drugi do lasa* „o dwu osobach, przedmiotach, teoriach itp. bardzo się różniących między sobą, niemających ze sobą nic wspólnego” (*Natura*) *ciągnie wilka do lasu* „wrodzone złe skłonności mogą mieć wpływ na postępowanie człowieka”. *Nauka nie poszła (nie idzie) w las* ”pouczenia odniosły (odnoszą) skutek” *Nie wywołuj wilka z lasu* ”nie należy prowokować losu przedwczesnym przewidywaniem czegoś złego”, (nie wywołuj nieszczęścia, nie mów o czymś złym, aby się to nie zdarzyło). W lesie się chował (nieokrzesany). daw. Przepuścić kogo przez suchy las (obić kogo kijami, oćwiczyć różgami). przysl. Chce w lesie ryby łowić; drwa do lasu nosić (wozić) (o robocie bezsensownej). Cudze widzi pod lasem, a swego nie widzi pod nosem.

У польській та українській ФС більшою мірою символізм притаманний субконцептам концепту Дерево (як рослина). Є повір'я, що береза, дуб, ялина, яблуня, груша, вишня у слов'ян - це символи доброго начала; калина, горобина, осика - символи нещастя. З цією думкою можна погодитися лише частково, з певними застереженнями, її заперечують фразеологічні дані, замовляння, лірична традиція. “Сосни та ялини позначають не тільки спокій сну, але й спокій смерті”, - пише М. Епштейн про ліричну символіку [25, с. 76]. *Ялина* асоціативно у слов'янській традиції пов'язана з ритуалом поховання. А також: укр. *Де добрий край, там и під ялиною рай* [Номис, с. 450]. Отже, ялину не можна вважати символом доброго начала в українській картині світу (звичайно, тут не йдеться про ялину як запозичений символ зимових свят). Символ *смерека* у фразеології функціонує у складі українських порівнянь, які є усталеними, таких порівнянь не фіксують відомі нам фразеологічні словники польської мови. Наприклад, в українській мовній картині світу актуалізовано такі знання про дерево, як струнке, міцне, приписано атрибут зажурене. Викликає заперечення твердження про те, що калина є символом нещастя,

зокрема в українському культурному просторі. Асоціативно калину, справді, пов'язують з поховальним ритуалом, козацькою кров'ю, проте це - символ жінки, патріотичних почуттів тощо. Не може калина набувати негативної, лихої символіки, з огляду ще й на те, що вона відіграє роль світового дерева

Група рослинних символів має істотні відмінності в порівнюваних мовах. Рослинні символи вирізняються яскравою міжмовною асиметрією.

Найшанованішим деревом у слов'ян був дуб. Українські тлумачні словники наводять абсолютно однакові тлумачення слова: укр. дуб 'багаторічне листяне дерево з міцною деревиною та плодами - жолудями' [СУМ, т. 2, с. 428]. Міфологічні уявлення і словникові дефініції компонента дуб дають змогу зробити деякі припущення про механізм актуалізації певних атрибутів та фреймів концепту Дуб. Навіть "мінімальна" дефініція подає інформацію про об'єктивну якість деревини - міцна. Аналогічно в досліджуваних мовах: укр. *міцний як дуб*; *великий як дуб* 'висока, міцна людина'; *високий як дуб* 'висока міцна людина'; *здоров як дуб* [СНП. с. 50] - пол. *człowiek, chłop jak dąb* 'rosły, silny'; *rosły, silny, wielki, zdrowy jak dąb* [SFJP. т. 1, с. 166].

Психічні та інтелектуальні стани людини в мовних картинах світу осмислено в термінах концептів тактильних відчуттів. Твердий, міцний матеріал мало реагує на зовнішні впливи і важко піддається оброблянню, символ дуб найближчий за значенням до символіки дерева. Мовці зіставляють властивості дуба і розуму (як матеріалів чи речовин), чутливість людини. Наприклад: укр. *дубова голова* 1) 'розумово обмежена, тупа людина', 2) у кого 'хто-небудь розумово-обмежений. тупий, некмітливий' [ФСУМ, с. 183].

Простежується символічне значення слова дуб у ритуалах. Дуб був пов'язаний з поховальним ритуалом, що знайшло відображення у фразеології: *дати дуба* 1) 'померти чи загинути'; *врізати дуба* [ФСУМ, с. 221] - пор. пол. *dać dęba* 'ucieć, dać drapaка' - втікти [SFJP, т. 1, с. 166].

Береза – символічна рослина, яку використовують у багатьох обрядових дійствах, функціонує як символ у різних жанрах фольклору. У фразеологічних системах досліджуваних мов значення покарання несе прикметник «березовий», *дати [березової] припарки кому*. 1. Побити, суворо покарати кого-небудь.; Дуже вилаяти, гостро покритикувати кого-небудь.; *Дуже вилаяти, гостро покритикувати кого-небудь.*

У польській мові маємо компонент *береза* у значенні «високий» *Wysoki* (*wysoka*) як *brzoza*, а *głupi* (*głupia*) як *koza*.

Символіка *верби* у фразеологічних системах неоднозначна. З одного боку, як зауважують дослідники, верба - “символ зростання, вона першою оживає навесні; нею шмагають, щоб спричинити за аналогією зростання дітей або худоби” [166, с. 237]. Наприклад, *Верба б’є, не я б’ю, за тиждень Великдень, Будь великий, як верба, а здоровий, як вода, а багатий, як земля.* [Номпс, с. 54] “...Лірична фольклорна поезія розвинула Другу символічну лінію “плакучої” верби: печаль, жалоба - з виразною жіночою лінією” Наприклад: *Тихо, журливо кива головою, Вітням плакуча верба* (Леся Українка).

Існує взаємозв’язок між різними жанрами фольклору. Так, у замовляннях вербі як центральному дереву антисвіту притаманна негативна модальність. Простежуються паралелі між негативною модальністю символу в замовляннях і модальністю компонента верба загалом. Верба - це центр сільського життя, місце зустрічей, тому в народній пісні їй притаманна дещо інша символіка. Верба у фразеологічних системах, як правило, продукує негативну модальність: укр. *золоті верби ростуть* де ‘виходить що-небудь пусте, не доладне’ [ФСУМ, с. 72]; *як чорт до сухої верби* зі сл. причепитися, прилипнути ‘дуже сильно’ [ФСУМ, с. 954]; *повиснути на вербі// Powiesił się na suchej wierzbie* 1) ‘заподіяти собі смерть, повіситися’, 2) ‘бути страченим через повішення’ [ФСУМ, с. 654]; *як чорт у суху грушу [стару вербу]* зі сл. закохатися ‘дуже сильно’ [ФСУМ, с. 455]; *Вербу носити* почав. *Запив* [Гр, т.

1, с. 133] Компонент верба входить до складу ФО, що вербалізують концепт Ніколи: укр. *як виросте гарбуз на вербі* [ФСУМ, с. 169]; концепти Нісенітниця, Обман, Щось нереальне: укр. *(що) на вербі груші (ростуть)* 1) зі сл. наговорити, набалакати ‘нісенітниця, дурниці’, 2) зі сл. обіцяти ‘щось нездійсненне, нереальне’ [ФСУМ, с. 200, 201] - пол. *obiecować gryszki na wierzbie* ‘czynić nierealne obietnice, mamić’ [PSFJP, с. 167]. Існує лише декілька фразеологізмів з позитивною модальністю, які місять компонент верба укр. *під тихими вербами* (“Назва повісті (1901) Б. Д. Грінченка. Вислів став образною характеристикою життя патріархального селянства” [КВУЛМ, с. 218]). Окрім перелічених одиниць, існують такі, що пов’язані з уявленням про це дерево (зазначимо, що вони також мають негативну модальність): укр. *Верба товста, та пуста* [Номис, с. 598]; *Козяний кожух, вербові дрова - смерть готова. Вербові дрова а козяний кожух, то й випре дух* [Номис, с. 364].

Калина в українській культурі має розвинуту позитивну, міфологічну за походженням, символіку. Найдавніші міфологічні уявлення про рослину збереглися в замовляннях, де калину персоніфіковано: "Калиновим мостом ішло три сестри: Калина, Малина і Шипшина.[УЗ, с. 60]. Калина пов’язана з весільним та поховальним обрядами. Ці обряди за міфологічними уявленнями є переходом в інший світ.

“Калина -символ дорослості! дівчини, або повносилої жінки взагалі, чому червона калина часта в весільному ритуалі, де вона означає дівочу чистоту. Окрім цього, червона калина - символ крові взагалі, а також крові військової й війни, чому й стала їх символом. Комбатанти завжди сильно шанують калину” [41, 56]. Фразеологічна символіка пов’язана з фольклорною символікою: укр. *дівчина, чорнява та рум’яна, як калина* [СУМ, т. 4, с. 76]; гарна як калина ‘дуже вродлива дівчина’; червона як калина ‘вродлива, гожа дівчина’ [ССНП, с. 63]. В польській мові символ калина не знайдено.

Тополя – це символ жінки, який функціонує в ліриці, обрядових піснях. В українській ліриці тополя символізує жінку: “Як тополя, стала в полі При

битій дорозі; Як роса та до схід сонця, покапали сльози... ” (Т. Шевченко); В українській фразеологічній системі - це також символ самотності. Наприклад: одинока як тополя, як тополя, що крап поля ‘самотня жінка’ [ССНП. с. 152]. Окрім того, актуалізовано уявлення про дерево: висока - високий, як тополя, а дурний, як хвасоля [Номис, с. 297]; дівка - як тополя [Номпс, с. 378]; високий як тополя ‘висока і худа людина’ [ССНП. с. 152] - пор. пол. Wysoka jak brzoza, a głupia jak koza [SJP].

Компонент *вишня* використовують в українській ФС як еталон порівнянь: ‘дерево’ питна, як у саду вишня (Нечуй-Левпцький) [СУМ, т. 1, с. 544]128; Концепт Вишня (і пов'язані з ним вислови -садок вишневий, вишневі усмішки, вишнева Україна) має важливе значення в українській культурі.

Горіх - це і дерево, і деревина, і плід, тому символіка його багатозначна. Горіх (плід) - емблема людини у християнській літературі: шкірка - тіло, шкаралупа - кості, солодке ядро - душа [Кораї, с. 283]. (плід) – *дістанеться (дісталось, буде) на горіхи*

Реальний атрибут плоду – міцний: *міцний (твердий) горішок* ‘складний, важкий (для вивчення, виготовлення і т. ін.’[ФСУМ, с. 190] - пол. twardy (trudny) orzech do zgryzenia, однак фразеологізм *як (мов, що, ніби) горіхи лускати (луццати)* перев. з дієсл. має значення ‘легко, просто (виконувати щонебудь, досягати чогось’. *jakby orzech zgryzł ‘łatwo, sprawnie’* [SFJP, t. 1, с. 614]. Горіх в українській мовній картині світу виступає прототипом здоров'я: здоров як горіх ‘міцна людина’ [ССНП. с. 39]. В польській мові є фразеологізм *Niewarte pustego orzecha (nic niewarte)* – нічого не вартий.

Слово *осика* входить до складу фразеологізмів, які за своїм походженням стосуються ритуальних дій (осиковий кіл, який забивають у могилу відьми), а також спираються на реальні атрибути фрейму та вербалізують концепт Переляк. Фразеологічні вислови з компонентом осика детально проаналізовано у праці [220. с. 134, 135]. Осика - рослина, що наділена ритуальною, магічною символікою: “осика, як і інші рослини,

наприклад, лопух, кропива, гіркий полин тощо, охороняють в цю ніч (ніч на Івана Купала - О. Л.) корівники та інші хліви від відьом і решти злих духів” [76, с. 397].

Символ *явір* часто використовується у фольклорних текстах. Дослідники вважають, що його символіку ще мало вивчено [166, с. 235]. СУМ наводить порівняння: рівний, як явір [СУМ, т. 11, с. 620] У ФСУМ, ССНП не зафіксовано фразеологізмів з таким компонентом.

ФО з компонентом *терен* у порівнюваних мовах мають зіставне значення. Пор. укр. маюся, як в терню [Номпс, с. 131]; шлях устелений терном [СУМ, т. 10, с. 83] Дослідники зазначають, що “усе, поросле мохом, травою, хмелем, терном, сприймається як віджиле, покинуте, забуте” [220, с. 31, 32]; *порости терном* (травою, биллям) ‘давно перестати існувати, щезнути навіки’ [ФСУМ, с. 678]. В українських фразеологізмах *заросли (позаростали) шляхи тернами* ‘неможливо піти, поїхати куди-небудь’ [СУМ, т. 10, с. 85]; чи ‘досягти чогось бажаного’ [ФСУМ, с. 966]; *стежка (доріжка) поросла терном* [СУМ, т. 10, с. 83] компонент терен наділений ще одним символічним значенням, відмінним від символіки компонентів мох, трава, хміль, билля. Прототипне уявлення про терен містить атрибут колючий, що створює образ нездоланної перешкоди, отже значимою є ознака “неможливості”, про що свідчать фразеологізми: укр. *дорога (стежка) терном (ожиною, кропивою) поросла (заросла) чия*, куди ‘неможливо повернутися, піти або поїхати куди-небудь чи досягти чогось бажаного’ [ФСУМ, с. 263]; З огляду на це, компонент *терен* також можна вважати факультативним знаком поряд з *ожина, кропива*. Поряд з наведеними, в українській мові актуалізовано й інші аспекти знань та уявлень про кущ (колір плодів терену): *очі чорні, як терен*, (“смак плодів терену”) *терпке, як терен* [СУМ, т. 10, с. 85].

У межах української фразеологічної системи, на відміну від народної пісенної творчості, символ малина не відіграє важливої ролі (ФСУМ, ССНП та інші не фіксують одиниць з компонентом малина). Фразеологічні одиниці з

цим компонентом, побудовані на основі актуалізації різних фреймів та атрибутів: червона - пол. *dziewczyna (chłopiec) jak malina, z buzią jak malina* [SFJP, т. 1, с. 418]; кушч колючий - пол. *wpuścić, wpuszczać kogoś i- maliny* ‘spowodować podstępnie, że ktoś znajdzie się w trudnej sytuacji; oszukać kogoś’ [SFWP, с. 372]. в українській - трапляється вживання означення малиновий до дзвін, передзвін [див.: 220, с. 25].

В українській мові, культурі, фольклорі важливу роль відіграє символ *барвінок*. Характерним і часто вживаними є порівняння *хлопець молодий, як барвінок* [Номпс, с. 378]; зелений, як барвінок [СУМ, т. 1, с. 105]. Слово функціонує як символ у ліричних та обрядових піснях, замовляннях, атрибутом барвінку є означення хрещатий [див.: 166, с. 240]. Як епітет використовують в родинно-побутових піснях, наприклад, хрещатий до символу барвінок. Пам’ять про давні ритуальні дії зберігає фразеологізм: *як купаний у барвінку [любистку]* ‘дуже вродлива людина’ [СУМ, т. 4, с. 401]. Символізує кохання: *барвінок рвати* -означає часто ходити на побачення; *ночувати в барвінку* – переночувати з милим [Гр, т. 1, с. 29].

Слова *чемериця і блекота* мають символічну роль: *чемериці об’їстися* ‘одурити’ [СУМ, т. 11, с. 292]. *bredzi (plecie), jakby się blekotu objadł* [SFJP, т. 1, с. 104]; укр. *наїстися (об’їстися) бузини* [Ужчен, с. 39]; *об’їстися грибів* [Ужчен, с. 76].

Билина - символ самотності, який функціонує на різних культурних рівнях: укр. *одна, як билина в полі* [СУМ, т. 1, с. 165].

У поезії поширені гіпероніми *цвіт, квітка, квіти*, які мають символічне значення, натомість у фразеології досліджуваних мов їх використовують зрідка. *Квітка* загалом позитивний багатозначний символ: гарна - укр. як [та] *квіточка (квітка)* ‘дуже гарна’ [ФСУМ, с. 367]; аналогічні атрибути мають гіпоніми - укр. *гарна як рожа* [СНП, с. 128]. У польській фразеологічній системі: *ładne kwiatki* ‘wyrażenie podkreślające czyjeś zdumienie, oburzenie, spowodowane ujawnionymi faktami, zaistniałą sytuacją’ [SFWP, с. 333], натомість

в українській існують одиниці: *хороша ягодка* [Номис, с. 152]131; зібралось по ягодці (один од одного гірший) [Номис, с. 163]. У такому негативному значенні компонент фігурує й у паремії укр. *Аби цвіт, а ягідки будуть* [Номис, с. 239]; *пришивати (пришпилювати) / пришити (пришпилити) квітку (заплик, латку) кому* ‘давати клички кому-небудь, ображати когось в’їдливими репліками, дошкульними словами’ [ФСУМ, с. 702] - пол. *odejść, odchodzić z kwitkiem* ‘*nie nie wskórać, nie nie załatwić*’; *odpawić, odesłać, odsyłać kogoś z kwitkiem* ‘*nie załatwić czyjejs prośby, sprawu; odpawić kogoś z niczym*’ [SFJP, с. 334]. У слов’янському фольклорі відшукання незвичайної квітки - квітки папороті, яка з’являється надзвичайно рідко, символізує здійснення мрій.

Загалом символіка квітів є достатньо складною, ймовірно, значний вплив на неї мала західноєвропейська літературна традиція. У ПФС існує порівняння *skromny jak fiołek* [SFJP, т. 1, с. 221].

Компонент ФО *мак* - полісимволічний. Одне зі значень символу пов’язане з кольором квітки маку. Асоціативний словник Н. Бутенко подає означення червоний як найчастотнішу асоціативну реакцію на стимул мак (отримано 582 реакції, серед них 200 - червоний [С АО ГУМ, с. 153]. У низці ФО символічність компонента нейтралізовано: укр. *вискочив як голий козак з маку; вискочив як Кузьма з маку; вліз як паршивий у мак* [ССНП, с. 87]. Велика кількість українських ФО з компонентом мак пояснюється тим, що плоди маку широко використовують в українській кулінарії. У фразеологічній системі, як і у народній поезії, у компонента мак (квітка) активізовано атрибут червоний: укр. *почервонів як мак* ‘засоромився’ [ССНП, с. 87]

У фразеологічних системах еталонами *червоного кольору* є: мак *szeregony jak mak* [SFJP, т. 1, с. 417]; укр. *рак* [ССНП, с. 125] пол. *szeregony jak rak* [SFJP, т. 1, с. 153]; укр. *червоний, як перець* [СУМ, т. 6, с. 318] укр. *червона, як калина (рожа)* [Номис, с. 377]; *Рожа червона, та й та блідне* [Номис, с. 258]; *червоний, як буряк* [Плав, т. 1, с. 345] - пол. *szeregony jak burak* [SFJP, т. 1, с. 153]; укр. *червоний, як жар* [Номис, с. 576]; укр. *такий червоний, як*

рижок (рижик) [Номис, с. 383]; червоний, як опир ‘чоловік червоний і злобний’ [Плав, т. 1, с. 345] czerwony jak upiór [SFJP, т. 1, с. 153]; укр. червона, як ягода, червоний, як суниці [ПазЛП, с. 86] czerwony jak wiśnia; dziewczyna (chłopiec) jak malina, z buzią jak malina [SFJP, т. 1, с. 418]; укр. червона, як півонія [ПазЛП, с. 119] czerwony jak piwonía [SFJP, т. 1, с. 153]; укр. побілів як вільхова довбня ‘почервонів’ [ССНП, с. 48]; жовтий як крокіс ‘червоний’ [ССНП, с. 77]; czerwony iak Toruńska cegła; zbladł iak cegła Toruńska [Wójc, т. 1, с. 162] тощо.

У символіці мак (квітка) означає щось гарне: Гарна як мак городній [ССНП, с. 87]; *гарне, як мак городній; гарна дівка, як маківка; цвіте, як маківка* [Номис, с. 378] Червоний— рум’яний пов’язаний з народними уявленнями про красу: укр. Червоне лине в серце пече. Румяна дівчина найскоріше подобається хлопцям [Плав, т. 1, с. 345]; Біда, в кого жінка бліда, — у кого червона як калина, то й тому лиха година; пол. Różowa jak zorza (o kobiecie: zarumieniona) [SFJP, т. 2, с. 69]. Уявлення про червоний гарний, привабливий втілилися в одиницях: укр. Красному й дурень рад [Номис, с. 258]; Дурень червоному рад [Номис, с. 302]; Що червоне, то красне; що солодке, то добре [Номис, с. 361]. Червоний колір є одним із символів влади (монаршої чи церковної): пол. nosić purpurę (piastować godność królewską lub kardynalską) [SFJP, т. 1, с. 786].

Плоди маку стали еталоном чогось дрібного, про що свідчать українські фразеологічні одиниці: *дрібно як маком посіяла; дрібне як мак* ‘про дуже дрібно написане’ [ССНП, с. 87]; дрібні розміри плодів + дешевий: багато як за гріш маку; бідний як мак начетверо [ССНП, с. 87]. Мак символізує щось смачне, принадне, добре: укр. з медом та маком промовити (сказати); не з маком [СУМ, т. 4, с. 601]. Інформація про наркотичну дію плодів стала основою для таких ФО: укр. наїстися маку ‘здурити очманіти ; спить як після маку’ ‘міцно спить’ [ССНП, с. 87] пол. śpi jak makiem posypany; сураć mak na oszy ‘uśpić kogoś’ [Koral, с. 217]; Фразеологічні одиниці укр. сісти маком

‘потрапити в біду, опинитися в скрутному становищі’, ‘зазнати поразки, невдачі’ [СУМ, т. 4, с. 601].

В українській та польській мовах *рожа* - це символ дівочої краси: укр. гарна як рожа [ССНП, с. 128] - пол. dziewczyna jak róža; policzki jak róże; piękny, świeże jak róža [SFJP, t. 2, с. 68]. Компонент рожа у фразеології входить до порівнянь, що активізують прототипний атрибут гарна, проте в народнопоетичній творчості функціонує як символ значно частіше.

Компонент *рута* в українській фразеологічній системі використано зрідка (зелене, як рута [Номис, с. 576]), його можна вважати одним із прототипів зеленого кольору, але як символ він характерний для обрядових та ліричних пісень. В українських ліричних піснях йдеться про втрату рутяного вінка (Ой то ти втратній віночка рутяного..; асоціативно рута пов’язується з дівочтвом (можливо, через використання у відповідних обрядах): Чи з рутою, чи без рути, а вже старій бабі дівчиною не бути [Плав, т. 1, с. 289]. У польській фразеологічній системі існує одиниця, що своєю етимологією сягає такої символіки рути, siać rutkę ‘być, pozostać starą panną’ [SFJP, t. 2, с. 74]. Зелений - атрибут і постійний епітет компонента: “Фіалки зв’яли і лілеї, Бліді левкої в’януть тоже; Рута має зв’язок із кров’ю, її використовують у замовляннях від кровотечі; у замовляннях, її як і троянду, шипшину, мальву, називають рожею, ружею, тому, їй, можливо, і надається ще один атрибут - червона [див.: 166, с. 239, 240]. В. Івасюк створив культову пісню “Червона рута”, де рута має атрибут червона.

Не знайдено українських фразеологічних одиниць, у складі яких би функціонував компонент *м’ята*. Проте у народнопоетичній творчості слово м’ята має символічне значення самотності та має атрибути кучерява і крута. Проте у польській фразеологічній системі функціонує низка одиниць з таким компонентом: То (dla mnie, dla niego itp.) mięta ‘lekceważąco o czym mało ważnym lub łatwym; to drobiazg, głupstwo’; czuć miętę do kogo ‘czuć skłonność,

sympatię’ [SFJP. т. 1, с. 446]; *czuć, poczuć miętę do kogoś* ‘być pod czyimś urokiem, podkochiwać się w kimś, *czuć pociąg do kogoś*’ [SFWP, с. 95].

У фразеологічних системах зрідка використовують компоненти *лобода, любисток*. Лободу митрополит Іларіон називає символом злиднів та вбогості: *Ото ласа їда, з часником лобода; Зроби хату з лободи, до чужої не веди*.

Символ-компонент *гарбуз* функціонує в багатьох ФО, які, очевидно, походять з обрядових формул: *давати гарбуза, діставати гарбуза, годувати гарбузами, наділяти гарбузом, остатися з гарбузом, пахне гарбузом, скуштувати гарбузової каші* [ФСУМ, с. 169]. *grochowy wieniec, wianyszek* ‘odrzucenie propozycji małżeństwa’ [SFJP, т. 1, с. 262]; *czarna polewka* ‘zupa z krwi zwierzęcej, czernina, dawniej podawana starającemu się o pannę na znak odmowy’ [SFJP, т. 1, с. 150]¹³. «Для того, щоб відмовити сватам, східні слов’яни використовували редьку та гарбуз, що знайшло відображення у фразеологічному фонді їх мов: дати гарбуза (укр.), виступають у значенні “відмовити сватам”» [151, с. 121, 122].

Слово *горох* (рослина) у фразеологічних системах є компонентом одиниць, які вербалізують концепти: Невигідне становище - укр. як [той] *горох при дорозі* зі сл. жити, поживати, матися ‘дуже погано’ [ФСУМ, с. 191 - пол. *czuć się jak groch przy drodze* [SFJP. т. 2, с. 262]; Втручатися (в чужі справи) - укр. лізти в чужий горох ‘втручатися в чпї-небудь особисті справи’ [ФСУМ, с. 436]. Горох (плоди) має низку атрибутів сипучий, твердий тощо: укр. розсипатися /розсипатися горохом 1) ‘уривчасто лунати (про звуки)’, 2) ‘дуже швидко говорити’ [ФСУМ, с. 758]; сипати словами як горохом ‘говорити, не зупиняючись, дуже швидко і багато’ [ФСУМ, с. 809]; укр. *горохом об стіну* [ПазЛП. с. 236] - пол. *rzucać grochem o ścianę* [SFJP. т. 2, с. 262]. Слово виступає парним факультативним знаком в одиниці на позначення концепту Нерозбірливе (Незрозуміле): укр. *горох з капустою* [ФСУМ, с. 191]; наколотити гороху з капустою ‘наговорити або наробити чого-небудь нерозумного, непотрібного’ [ФСУМ, с. 527] - пол. *groch z kapustą* ‘nieład,

nieporządek' [SFJP, t. 2, s. 262]. У фразеологічних системах не простежуємо виразного символічного значення цього компонента. Образність ФО з таким компонентом збудовано на фреймовій інформації, пов'язаній з безпосереднім досвідом селянина: укр. постеріг (пізнав) лопатки в горосі. Ти в мене визнаєш, або - я тобі покажу [Номис, с. 216]; побачити (помітити, постерегти) лопатки в горосі 'зазнати яких-небудь прикрощів, виявити, відчути щось неприємне, звичайно приховуване' [ФСУМ, с. 650]; [як] чорт сім кіп гороху змолотив на кому, у кого зі сл. на виду, на обличчі 'хто-небудь має віспини або шрами від них' [ФСУМ, с. 955]. Фразеологізм укр. *наїстися гороху?* 'витратити багато сил, енергії, щоб переконати когось у чому-небудь, довести щось' [ФСУМ, с. 525], можливо, спирається на реальні атрибути фрейму горох (поживна страва). Фразеологізм укр. *задав бобу* [Номис, с. 210], ймовірно, пов'язаний із казковим сюжетом.

В українській мові існують фразеологізми з компонентом *гречка*, що вербалізують концепт Зрада: скакати (вскакувати), скочити (вскочити) в гречку 'зраджувати дружині (чоловікові); мати нешлюбні зв'язки' [ФСУМ, с. 813] (у горох ускакнула [Номис, с. 391]; сягнути в чужу грядку [Гр, т. 1, с. 334]; убраться в чужу соломку [та] іще й шелестіти 'зайнявши без дозволу або з ласки господаря якесь місце, приміщення і т. ін., поводитися нескромно, нетактовно' [СУМ, т. 9, с. 449]) "Просо, гречка й коноплі віддавна мають і сексуальне значення, і то не тільки в нас, але й в багатьох інших народів; Венера серед своїх прізвищ мата й "просяна богиня". Гаряче парне просо, особливо на печі, чи пахкі коноплі та гречка тяглії до себе чоловіків та жінок. Звідси й поговорка: Не пхай носа до чужого проса. Високі коноплі завжди давали добре сховище, тому й стали символом безпеки; Лізь у коноплі. Вискочив, як Василь з конопель В українській фразеологічній системі функціонує *хай (нехай) буде гречка* 'згодний хтось з ким-, чим-небудь' [ФСУМ, с. 197], можливо, це скорочення паремії *Сіяв гречку, а уродив мак, нехай буде так* [ПазПГ, с. 109]. У польській мові функціонує фразеологічна одиниця українського

походження *siać hreczkę (grykę) ‘gospodarować na roli’* [SFJP, t. 2, s. 262], в українській - маємо гречкосій. Концептуальний простір Поганий у фразеологічних системах вербалізовано, зокрема, за поширеною моделлю *як щось із невластивого матеріалу*: укр. *як з гречки лико* ‘поганий, негодний, нікудишній’ [ФСУМ, с. 423].

Тертя якогось *овоча* (моркви зокрема) використовують як метафору сварки, дорікання: *хатня морква* ‘сварка між подружжям’ [ФСУМ, с. 506]; *скребти моркву* ‘дорікати кому-небудь або ляяти, сварити когось’ [ФСУМ, с. 819]; моркву скребе (струже, скромаде) [Номис, с. 182]; терти моркву кому ‘глузувати, кепкувати з кого-небудь, уїдливо дошкуляти комусь’ [ФСУМ, с. 880]. У польській фразеологічній системі теж таке прототипне уявлення актуалізовано, але цих термінах вербалізовано інше значення: *skrobać komu marchewkę* ‘deptać komu po piętach’ [SFJP, t. 1, s. 422].

Перець символізує щось дошкульне, непокірне (див. також концепт Смак). Прототипне уявлення про перець складається з таких атрибутів: червоний - укр. червоний, як перець [СУМ, т. 6, с. 318]; сухий - укр. Як перець зі сл. сухий ‘великою мірою, дуже’ [ФСУМ, с. 624] - пол. *suchy jak pieprz* [SFJP, t. 1, s. 669]; дорогий - Хоч злидні, та з перцем; Дай, Боже, в старцях живши, та з перцем їсти [Номис, с. 246]. ФО з цим компонентом вербатізують концепт Далеко: укр. де [вже] і перець не росте ‘дуже далеко, де важкі умови життя’ [ФСУМ, с. 624] пол. *gdzie pieprz rośnie* ‘w egzotycznych krajach; daleko, jak najdale’ [SFJP, t. 1, s. 669].

Компонент *pina* є факультативним прототипом атрибута здоровий: пол. *dziewczyna, chłopak jak rzepa; jędrny, zdrow jak rzepa* [SFJP, t. 2, s. 84]. У польській ФС існує специфічна вербалізація: *każdy sobie rzepkę skrobie* ‘każdy dba o swoje interesy’ [SFJP, t. 2, s. 84]. В українській фразеологічній системі актуалізовано атрибут гірка компонента *редька*.

Буряк згадується в українських народних піснях, наприклад: “Червоні буряки, Зелена гичка, Сватай мене, мужичок, Хоч я невеличка”. Загалом

структуру концепту “буряк” в українському етнокультурному просторі характеризують такі семантичні компоненти: “той, що є важливою технічною культурою для українців”, “корисний для людей і тварин”, “який має лікувальні властивості”, “пов’язаний із народними звичаями”, “той, що асоціюється з дівчиною”

Символіка *рясту* у фразеології - це похідна від обрядової символіки, міфологічного світосприймання. Топтання рясту символізує життя: укр. Топчу, топчу ряст; дай, Боже, потоптати и того року діждати [Номис, с. 53]; відтоптати ряст ‘наблизитися до смерті; нажитися’ [ФСУМ, с. 483]; топтати / потоптати ряст [ФСУМ, с. 890]; пустити ряст топтати кого ‘подарувати життя кому-небудь, помилувати когось’ [СУМ, т. 8, с. 926]. Існують також такі ФО, у складі яких слово ряст виступає у своєму прямому значенні, а словосполучення колупати ряст символізує примітивну роботу: укр. тямиш, як ряст колупати [Номис, с. 303].

Слово *солома* використовують на позначення чогось нецінного, невартісного, несправжнього, а також це факультативний знак у фразеологізмах, які вербалізують концепт Глупота. Інші фразеологізми з компонентом солома не виявляють символічного значення компонента, а лише свідчать про прототипні атрибути цього компонента: як *вогонь на суху соломі* зі сл. кинутися, накинутися ‘дуже швидко, жадібно’; [ФСУМ, с. 141] гнеться як солома ‘скоряється без опору’ [СНП. с. 144]; ужр. легка, як солома [СУМ, т. 9, с. 449]; білява, як солома [СУМ, т. 9, с. 449] . Фразеологічна одиниця з компонентом солома укр. солома солوم’яна ‘повторення одного й того ж іншими словами, які нічого не з’ясовують і не доповнюють’ [ФСУМ. с. 842] - типовий приклад способу вербалізації цього значення. Компонентний склад фразеологізму в цьому випадку не має принципового значення, адже існує й -масло масляне. В польській мові на позначення людини, яка не вміє себе вести знаходимо фразеологізм *słoma komuś z butów wychodzi/wystajeł°pospolicie wyłazi* ‘o kimś nieumiejącym się zachować, o

prostackich, prymitywnych manierach; o dorobkiewiczzu, który wszedł do warstwy ludzi zamożnych i nieumiejętnie ich naśladuje’: *Myślał, że ubranie za kilka tysięcy od razu zrobi z niego konesera sztuki, ale tak łatwo to w życiu nie ma. Wystarczy posłuchać, w jaki sposób próbuje włączyć się do rozmowy i od razu widać, że mu słoma z butów wystaje.* Дружину чи чоловіка, якого на певний час залишила друга половинка називають «солом’яна вдова/вдівець» *słomiana wdowa* ‘żona, której mąż opuścił dom na jakiś czas’; *słomiany wdowiec* ‘mąż, którego żona opuściła dom na jakiś czas’. Захоплення, яке швидко минає називають «солом’яний запал» *słomiany ogień/zapał* ‘szybko mijające zainteresowanie czymś, zaangażowanie w coś’.

На основі фразеологізмів з компонентом *цибуля* аналогічно можна відтворити прототипні уявлення соціумів про цю рослину. Носії мови визнають актуальними слоти форма (укр. очі як цибулі в кого 'витрішкуватий, лупатий' [ССНП, с. 105]// *cebulasty* с-ę *cebulowate oczy* (oczy wyłupiaste, bardzo wupukłe i okrągłe); вилупив очі як цибулі ‘тупо, здивовано дивиться’ [ССНП, с. 104]) та смак (пекуча, неприємна укр. кохаю, як цибулю після чаю ‘зовсім не люблю’ [ССНП, с. 158]. В українській ФС компонент має ще атрибут дешева: [хоч] по три (сім) за цибулю зі сл. продавати ‘дуже дешево, майже даром, недорого’ [ФСУМ, с. 895]. В польській ФС атрибут бідність *przysł. Ni cebulki, ni w co wkrajać* (wielka bieda, wielki niedostatek) та «багаточаровість» *Ubierać się na cebulę, na cebulkę* «ubierać się ciepło, nakładając jedną warstwę odzieży na drugą: Konrad ubrany jest „na cebulę”. Ma na sobie aż cztery warstwy odzieży. D. Tarczyński, *Zrozumieć.por.* в українській мові «вбиратися як капусти»

Щодо компонента *часник*, то простежуємо принаймні дві лінії вербалізації значень. Активізуються реальні фрейми та атрибути концепту: відмітна риса часнику - це його гострий запах: укр. Не іла дута часнику, не буде смердіти [Номис, с. 312]; дешевий - укр. багацько, як за таг часнику [Номис, с. 348]. Як і всі “гострі” рослини, часник належить до оберегів.

Символіка часнику пов'язана з його міфологічною, ритуальною символікою: укр. Не чисть мене до живого, то збавлю тебе од всего злого (часник треба носить у кишені, вкупі з грошима) [Номис, с. 50]; Забажалось козаку' зеленого часнику' (либонь, дівоцької краси) [Номис, с. 256]; Часник гризуть на мене (лихе щось у їх на думці проти мене) [Номис, с. 424]; укр. втерти маку (часнику) 'суворо покарати, побити кого-небудь; добре провчити' [ФСУМ, с. 634]; на часник дихати. Давно уже говорили, що Лисун [дід] на часник дише, а він усе хрипів у землянці своїй (В. Дрозд) [СУ].

Гриби, передусім, це: символ швидкого зростання чого-небудь - укр. як гриби [після дощу] [ФСУМ, с. 197]// *jak grzyby po deszczu* (powstawać szybko, nieoczekiwanie, bardzo licznie) Загалом в українській та польській мовах фразеологізми з цим компонентом виявляють високий ступінь зіставності.

У фразеологічних системах української та польської мов, зазвичай, не функціонують назви екзотичних рослин, на відміну від літературної поетичної творчості. У польській ФС існує одиниця з екзотичним компонентом: *Dobry z niego ananas! a. to ananas! 'gagatek, osobnik spod ciemnej gwiazdy'* [SFJP, т. 1, с. 86].

Автори праці "100 найвідоміших образів української міфології" розглядають такі рослинні міфологічні образи, як калина, верба, дуб, осика, мак, коноплі, барвінок, братки, папороть, часник [Завад]. Українська фразеологія фіксує назви рослин: дерева, кущі та їх плоди, ягоди - береза, бузина, бук, верба, граб, горіх, груша, дуб, калина, кислиця, осика, осина, сливи, сосна, суниця, терен, тополя, яблуня, явір, ялина тощо; злаки та городина - жито, пшениця, овес, гречка, просо, коноплі, льон, біб, буряк, гарбуз, горох, диня, кабачки, кавун, капуста, картопля, квасоля, кріп, мак, морква, паслін, петрушка, пастернак, редька, ріпа, рожа, соняшник, огірки, хрін, цибуля, часник, чечевиця, яглиця тощо, гриби - бабка (гриб), глива, губи, деречі, красноноговець, опеньки тощо; квіти, зілля, бур'яни - бадиліна, билина, бур'ян, барвінок, бидрич, блекота, будяк, кропива, лобода, лопух,

м'ята, очерет, осока, полин, реп'ях, рогіз, рута, ряст, сон, тирлич, хміль, чорнобривці тощо. Однак значну частину цих компонентів, як-от: буряк, граб, суніця, ялина, кріп, пастернак, будяк, лопух, диня, кабачки, картопля, паслін, соняшник, огірки, чечевиця, яглиця, сон, тирлич, чорнобривці тощо, можна вважати лише факультативними знаками з огляду на їх поодинокі вживання у складі фразеологізмів. Серед найголовніших фразеологічних рослинних символів - береза, верба, дуб, калина, осика, тополя, мак, рожа, рута, ряст тощо. Існує асиметрія символів у різних фольклорних жанрах (лірична та обрядова пісня, замовляння) та фразеології. Загалом рослинні символи не втратили свого зв'язку з міфом та ритуалом, вони збереглися завдяки своєму функціонуванню у народній пісні та замовляннях. Як було показано, існує міжмовна асиметрія рослинної символіки. Етноспецифічно позначені такі компоненти українських ФО, як барвінок, гарбуз, любисток, рута, ряст тощо.

ВИСНОВКИ

Стійкі сполучення з флорономенами – це невід’ємний складник фразеологічного фонду як української так і польської мови. Проаналізувавши ці сполучення, впевнюємося в різноманітності апарату символів як їхніх структурно-семантичних елементів. Вони не лише урізноманітнюють компонентний склад фразеологічних одиниць, а й тісно пов’язані з національною культурою народу.

Фразеологія як наука на сучасному етапі її розвитку характеризується активізацією наукової думки до вивчення фразеологічної семантики її одиниць, їхнього походження та функціонування, національно-культурної специфіки і фразеологічної символіки в лінгвокультурологічному аспекті

Фразеологічні одиниці здебільшого бувають жартівливими, іронічними, лайливими висловами, які влучно, дотепно характеризують когось, що-небудь, називаючи не прямо, а завуальовано, оскільки в складі фразеологічних одиниць слова вживаються не в притаманних їм значеннях, а спільно передають одне нове значення.

Проблема вивчення флористичної фразеології особливо актуальна, оскільки фітоніми відіграють значну роль у житті людини не лише у декоративному і естетичному аспекті, а й беруть участь у передачі релігійних, символічних, етичних і міфологічних уявлень. Засобами своєї експресивності і емоційності флористична фразеологія найяскравіше і найточніше відбиває дух народу, культурно-історичний досвід пізнання світу, і навіть його національний менталітет. Фрагмент фразеологічної картини світу, характерний для одного народу, може цілком ігноруватися у фразеологічній картині світу іншого народу чи репрезентуватися іншими засобами мовного вираження.

Кожен народ по-своєму розчленовує фрагменти світу та по-своєму називає їх. Формується світ тих, хто говорить цією мовою, тобто формується

лексико-семантичні поля як сукупність знань про світ, що фіксується у лексиці, граматиці, фразеології.

Між «картиною світу» як віддзеркаленням ретельного світу, «мовною картиною світу» та фіксацією цього зображення існують складні відносини. Лексико-семантичні поля можуть бути представлені за допомогою просторових, часових, кількісних та інших параметрів. На їх формування впливають мова, природа, час, предмети, інші соціальні фактори, виховання.

Оскільки концептуальна картина світу - явище динамічне, а не статичне, то мовні одиниці, що її відображають, зазнають усіляких перетворень і набувають концептуальних значень, що розширюють семантичне поле того чи того мовного знака. У результаті останній функціонує часто не просто як слово-номінація з одним чи кількома лінгвістичними значеннями, а як слово - культурний концепт.

У нашій роботі під семантичним полем ми розуміємо сукупність семантичних ознак (макросем, значень), об'єднаних системними відношеннями. Отже, лексико-семантичні поля - це сукупність зафіксованих в одиницях мови бачень народу про дійсність на певному етапі розвитку народу.

Поділ лексики на лексико-семантичні поля - це спосіб, відбиття реальності у свідомості людини, що полягає у сприйнятті цієї реальності крізь призму мовних та культурно-національних особливостей, що притаманні певному мовному колективу

Ми вивчили поняття «картини світу» загалом та «фразеологічної картини світу» зокрема. Фразеологія – це особлива галузь мовознавства, яка вивчає стійкі словосполучення з ускладненою семантикою, які називають фразеологічними одиницями або фразеологізмами. Семантичні, структурні та функціональні особливості фразеологічної одиниці своїм набором ознак всебічно обмежують її з-посеред інших мовних одиниць. Лексичне значення фразеологізму – це набір його категоріальних ознак, що може реалізуватися у тексті, а й у контексті, розкриваючись майже при лексикографічному описі і

тлумаченні. Змінні, лексичні поєднання слів, які піддаються фразеологізації, з переосмислення значення і багаторазового повторення набувають властиву фразеологізмам стійкість. Цьому процесу безумовно сприяє потреба людей у яскравих зворотах, які збагачують мову і часто є єдиними виразниками того чи іншого змісту у фразеологічній картині світу, який не може бути виражений словами. Таким чином, роль фразеологізмів в українській та польській мовних картинах світу найбільш яскраво і точно відображає дух народу, його національний менталітет, а також культурно-історичний досвід пізнання світу через свою експресивність та емоційність. Фразеологізми формують культурну самосвідомість народу та мовну картину світу

Відображення природи, зокрема її рослинного світу, у фразеологічних одиницях пов'язане з традицією ще дохристиянських часів, коли людина вважала себе частиною природи. Дерева і кущі, квіти і трави, злаки і городина та врешті-решт і бур'яни – весь цей рослинний світ з давніх-давен став для людини невід'ємною частиною її життя.

У практичній частині нашої роботи ми спробували проаналізувати та зіставити флористичні фразеологізми в українській та польській мовних картинах світу. В роботі проаналізовано близько 500 постійних порівняльних конструкцій, що містять загалом близько сотні назв рослин та їх частин. Порівняльні конструкції цього типу характеризуються широким діапазоном функціонування. Вони використовуються в основному для ілюстрації сенсорної поведінки та властивостей. Здебільшого це фізичні ознаки: розмір (наприклад, *wielki jak dąb*, *wysoki jak brzoza*, *rosły jak topola* великий, як дуб, високий, як береза, як тополя), товщина (наприклад, *sienki jak trzcina*, *badyl* тонкий, як очерет, стебло), колір (наприклад, *biały jak lilia*, *czzerwony jak róza*, *burak*, *mak* білий, як лілія, червоний, як троянда, буряк, мак), форма і загальний вигляд (наприклад, *okrągły jak ogórek*, *główka jak makówka* круглий, як огірок, головка, як макове зернятко), смак (наприклад, *gorzki jak piołun*, *kwaśny jak*

cytryna гіркий, як полин, кислий, як лимон), запах (наприклад, pachnie jak świętojańskie ziółko, bije w nos jak chrzan// б'є в ніс, як хрін).

Ми проаналізували особливості походження та використання фітономенів. Опрацювавши матеріали етнолінгвістичних, міфологічних, енциклопедичних, загальномовних та інших джерел, визначили такі ядерні флорономени в українській етнолінгвокультурі. Дослідили флорономени на прикладах української та польської фразеології та структурували опрацьований матеріал і можемо констатувати, що фразеологічні одиниці з компонентом-флорономеном досить широко побутують в обох мовах. Здебільшого це ідіоми, порівняльні конструкції, паремії. Серед назв рослин наповнішими для обох мов є одиниці, що стали символами у народному уявленні і їхня семантика наповнювалася різними конотаціями відповідно до первісних міфологічних вірувань та обрядів. Рослинні символи у фраземах часто перегукуються з тотожними символами народних пісень, обрядів, вірувань, замовлянь тощо.

Часто ті самі флорономени трапляються у різних за семантикою та конотацією ФО. Такі розгалуження у семантичному вираженні функціонують і в межах однієї мови, і у порівняльному аспекті двох мов.

Практично всі фітонімні компоненти фразеологічної системи двох мов яскраво відображають як українську, так і польську мовну картину світу. Окремі фразеологізми засвідчують особливості слов'янського характеру, спільної історії, вірувань, традицій. Спільність походження і взаємовпливи української та польської мов, подібність ментальних рис двох народів привели до зближення їхніх мовно-символічних систем.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Абабілова Н. М. Класифікація фразеологічних одиниць у вітчизняних та зарубіжних лінгвістичних дослідженнях. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»: збірник наукових праць. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія». 2014. Вип. 44. 368 с.
2. Абузарова М. Фразеологічний елемент у перекладацькій практиці (на прикладі польської та української мов). *Kwartalnik językoznawczy*. Варшава 2016. 15 с.
3. Азарова Л. Є., Горчинська Л. В. Фразеологізми як аспект вивчення лексики іноземними студентами. *Закарпатські філологічні студії* : науковий журнал. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2019. Т. 1, Вип. 11. С. 61-67.
4. Аскерова І. А. Семантичний обсяг українсько-польських лексичних корелятивів спільнослов'янського походження. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова*, 2011. Вип. 5. Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов. С. 7–14.
5. Афоризми відомих українців. Харків: «Фоліо», 2012. 256 с.
6. Баран Я.А. Фразеологія у системі мови. – Дис. ... докт. філологічних наук: 10.02.15. Івано-Франківськ, 1999. 391 с.
7. Білоноженко В. Словник української мови. Київ : Просвіта, 2012. 1320 с.
8. Білоноженко В. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів. Київ: Наукова думка, 1989. 156 с.
9. Бодик О. П., Рудакова Т. М. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 416 с.
10. Болдирев Р. В. Лінгвістична Славія і запозичення з західноєвропейських мов. Слов'янська культура у сучасному світі. Київ: КДЛУ, 1994. С. 14-19.

11. Болдирев Р. В. Праїндоевропейські лексичні реконструкції і слов'янська етимологія. Система і структура східнослов'янських мов. Київ: Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 1999. С. 119-124.
12. Булашев Г. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. Київ: Довіра, 1992. 416 с.
13. Важеніна О. До проблеми розмежування фразеологічних трансформацій, модифікацій та варіацій. Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць. Донецьк: ДонДУ, 2000. Вип. 6. С. 310 – 313.
14. Васильків З. Символіка фольклорного образу : ідеографічний аспект *Вісник Львівського університету*. Серія : журналістика. Випуск 22. Львів: Вид. центр ЛНУ, 2003. С. 376 – 395.
15. Вишнеvsька Л. Еквівалентність польських і українських фразеологізмів: проблеми перекладу. Актуальні проблеми філології та перекладознавства. Вип. 9. Київ, 2015. 5 с.
16. Давиденко Л. Синтаксичні функції і структурно-семантичні модифікації фразеологічних одиниць: автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01. Київ, 1992. 18 с.
17. Демський М., Короткий польсько-український словник прислів'їв і приказок, Київ-Дрогобич, 2013. 83с.
18. Дзендзелівський Й. О. Українсько-західнослов'янські лексичні паралелі. Київ: Наук. думка, 1969. 212 с.
19. Дмитренко М. Символи українського фольклору : монографія Київ: УЦКД, 2011. 400 с.
20. Зарицький М. Переклад: створення та редагування. Київ: Парламентське вид-во, 2004. 120 С.
21. Зінкевич-Томанек Б. Українсько-польські неповні лексичні паралелі як причина інтерференції. *TekaKom. Pol.-Ukr. Zwiqz. Kult.* OLPAN, 2010. С. 177–184.

- 22.Зорівчак Р. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія. Львів: Вища школа. 1983. 112с.
- 23.Ідзьо М.В. Мовні засоби експресивізації в текстах сучасних польських ЗМІ: дис. ... канд. філолог. наук : 01.02.03 – германські мови. Київ, 2016. 170 с.
- 24.Кононенко В. Етнолінгводидактика: навчальний посібник для студентів педагогічних інститутів та університетів. Київ – Івано-Франківськ: Плай, 1998. 156 с.
- 25.Кононенко І, Співак О., Українсько-польський словник міжмовних омонімів і паронімів, Київ 2008, 308 с.
- 26.Кононенко В. І., *Словесні символи в семантичній структурі фраземи*, „Мовознавство”, 1991, № 6; О. Левченко, *Фразеологічна символіка: Лінгвокультурологічний аспект*, Львів, 2005. С.21-27
- 27.Космеда Т., Осіпова Т., Четирба М., Малецький Л., Ерделі О., Українська фразеологія: теорія, вправи, тексти, словник (для студентів української філології). Познань, 2011.189 с.
- 28.Космеда Т., Гоменюк О., Осіпова Т. Українська фразеологія в польській аудиторії: проблеми засвоєння. Українська мова у світі :збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції. Львів, 2016. 12 с.
- 29.Космеда Т., О. Гоменюк, Т. Осіпова, Короткий українськопольський словник усталених виразів: еквіваленти слова, фразеологізми, прислів'я та приказки, Дрогобич 2017. 256 с.
- 30.Космеда Т., Осіпова Т., Новий посібник з фразеології української мови для іноземних студентів: концептуальні засади, в: Теорія і практика викладання української мови як іноземної. Випуск 8. Львів, 2013, с. 324–332.
- 31.Кочан І. Лінгвістичний аналіз тексту : навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 423 с.
- 32.Кравчук А., Омонімія у сфері польсько-української ономастичної фразеології: Матеріали міжнародної славістичної конференції пам'яті професора Костянтина Трофимовича, Т. 1, Львів, 1998. с. 357–362.

33. Краснобаєва-Чорна Ж. Генетична класифікація фразеологічних одиниць: матеріали до Словника фразеологічних термінів сучасної української мови. Лінгвістичні студії : збірник наукових праць. Донецьк, 2012. Вип. 24. С. 79 – 87.
34. Левченко О., *Фразеологічна символіка: Лінгвокультурологічний аспект*, Львів, 2005. С.14-16
35. Лозко Г. Українське народознавство Київ: Вид-во «АртЕК», 2004. 472 с
36. Лучик А., О. Антонова, І. Дубровська, Українсько-польський словник еквівалентів слова. Київ, 2011.
37. Мойсеєнко Л. Фразеологічні одиниці як об'єкт дослідження – німецькі, польські та українські паралелі. Київські полоністичні студії. 2012. Т. 19. С. 521 – 526
38. Проблеми зіставного вивчення української і польської фразеології. *Нова педагогічна думка*. 1998. №3. С.67-70
39. Славістичні студії: лінгвістика, літературознавство, дидактика : збірник наукових праць. Голова редколегії Н. В. Подлевська; відповідальна за випуск Н. М. Торчинська. Хмельницький : ФОП Бідюк Є. І., 2021. Випуск дев'ятий. 242 с.
40. *Словник фразеологізмів української мови*, відп. ред. В. О. Винник, Київ 2003, С. 860–863
41. СУМ: Словник української мови: в 11-и т. – Київ: Наук. думка, 1970 – 1980. – Т. I – XI.
42. Тепляков І. М. Про деякі парадокси фразеології *Проблеми слов'янознавства*. 2012. Вип. 61. С. 237–243.
43. Тимошук С. Szczegóły tłumaczenia polskich frazeologizmów na język ukraiński w powieści «Krzyżacy» Henryka Sienkiewicza, 2018. URL: <https://ukrpolnauka.wordpress.com/2019/02/18/szczegolytlumaczenia-polskich-frazeologizmow-na-jezyk-ukrainski-w-powiesickrzyzacy-henryka-sienkiewicza/> (дата звернення: 20.04.2022)

44. Удовиченко Г. М. Фразеологічний словник української мови : у 2-х т. Київ : Вища шк., 1984. Т. 1. 303 с.; Т. 2. 384 с.
45. Ужченко В., Ужченко Д. Фразеологія сучасної української мови Київ: Знання, 2007. 213 с.
46. Ужченко В.Д., Авксентьев Л.Г. Українська фразеологія Харків: Основа, 1990. 167 с.
47. Українська фольклористика. Словник-довідник уклад. і заг. редакція Михайла Чернопиского. Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. 448 с.
48. Фразеологічний словник української мови укладачі Білоноженко В.М. та ін., Київ: Наукова думка. 1993, Т. 1. 528 с.
49. Фразеологічний словник української мови укладачі Білоноженко В.М. та ін. Київ :. Наукова думка, Т. 2. 980 с.
50. Швець А.О. Фразеологізми з компонентом-числівником в українській та польській мовах *Молодий вчений. Філологічні науки*. 2014. № 9 (12), вересень. С. 80 – 82.
51. Anusiewicz J., Skawiński J. Słownik polszczyzny potocznej. Warszawa, 1998. 410 s.
52. Bąba S. Innowacje frazeologiczne współczesnej polszczyzny. Wydawnictwo Naukowe UAM. Poznań, 1989. 66 s.
53. Bąba S. Twardy orzech do zgryzienia, czyli o poprawności frazeologicznej. Poznań, 1986. 27 s.
54. Bąba S. W sprawie klasyfikacji polskich jednostek frazeologicznych (zwrot szeregowy, zwrot rymowany). *Prace Filologiczne*. 1975. №25. S.377–385.
55. Bąba S. Zmiany znaczeń frazeologizmów. *Prace komisji językoznawczej. Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Wydział Filologiczno-Filozoficzny*. Poznań, 1994. S. 9 – 14.
56. Bąba S., Liberek J. Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny. Warszawa, 2002. 1096 s.

57. Basaj M. Z problematyki europeizmów frazeologicznych. Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej: w 6 t. Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Polska Akademia Nauk, 1985. T. 2. S. 73 – 82.
58. Fliciński P. Wybrane frazeologizmy „sportowe” w normie użytkowej współczesnej polszczyzny. [W:] *Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza*. XIII (XXXIII). Poznań, 2006. S. 31-49.
59. *Frazeologia a językowe obrazy świata przełomu wieków*, red. W. Chlebda, Opole 2007
60. Głowińska K., *Popularny słownik frazeologiczny*, Warszawa 2000. s.480
61. Grochowski M. Zagadnienia frazeologii. [W:] M. Grochowski. *Zarys leksykologii i leksykografii. Zagadnienia synchroniczne*. Toruń, 1982. S. 23-28.
62. Kaczmarek L., Skubalanka T., Grabias S. *Słownik gwary studenckiej*. Lublin, 1994. 210 s.
63. Kajetanowicz H. Ćwiczenia frazeologiczne. [W:] H. Kajetanowicz. *Licz się ze słowami. Ćwiczenia leksykalne i frazeologiczne*. Gdańsk, 1998. S. 67-90.
64. Kania S. *Frazeologia*. [W:] S. Kania, J. Tokarski. *Zarys leksykologii i leksykografii polskiej*. Warszawa, 1984. S. 208-220.
65. Kłosińska A., Sobol E., Stankiewicz A, *Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami*. Warszawa, 2010. s. 840
66. Kłosińska K. Skąd się biorą frazeologizmy? Źródła frazeologizmów i mechanizmy frazeotwórcze. *Perspektywy współczesnej frazeologii polskiej. Geneza dawnych i nowych frazeologizmów polskich*. Red. Dziamskiej-Lenart G. i Liberka J. Poznań : Wyd. Nauk. UAM, 2016. S. 20 – 53.
67. Kozarzewska E. Typy alternacji w związkach frazeologicznych. *Prace Filologiczne*. 1969. T. 19. S. 179–184.
68. Kozioł-Chrzanowska E. «Przekrojowa» rubryka Heca hecą jako źródło potocznych reproductów języka polskiego. Kraków : Wydawnictwo LIBRON – Filip Lohner, 2015. 410 s.

69. Krawczuk A. Podstawowe zagadnienia frazeologii. Pojęcie frazeologizmu. Klasyfikacje frazeologizmów. [W:] A. Кравчук Лексикологія і культура польської мови. Т. I: Лексикологія, фразеологія, лексикографія. Київ, 2011. С. 248-272.
70. Krawczuk A. Wybrane zagadnienia poprawności frazeologicznej. Innowacje frazeologiczne w języku polskim. Tendencje rozwoju polskiej frazeologii. [W:] A. Кравчук Лексикологія і культура польської мови. Т. II: Культура мови. Київ, 2011. С. 388-421.
71. Kurkiewicz J. Frazemy w Wielkim słowniku języka polskiego – zasady doboru, źródła i schemat opisu. [W:] Nowe studia leksykograficzne 2. Red. P. Żmigrodzki i R. Przybylska. Kraków, 2008. S. 61-72.
72. Kurkowska H., Skorupka St. Stylistyka polska. Zarys Frazeologia. Warszawa: PWN, 1959. 368 s
73. Lewicki A. M., Pajdzińska A. Frazeologia. [W:] Współczesny język polski. Red. J. Bartmiński. Lublin, 2001. S. 315-333.
74. Lusińska A. Reklama a frazeologia. Teksty reklamowe jako źródło nowych frazeologizmów. Toruń, 2007.
75. Majkowska G. Klasyfikacja semantyczna zamierzonych modyfikacji związków frazeologicznych. [W:] Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej V. Red. M. Basaj i D. Rytel. Wrocław, 1988. S. 143- 163.
76. Markowski A. Posługiwanie się związkami frazeologicznymi. [W:] B. Klebanowska, W. Kochański, A. Markowski. O dobrej i złej polszczyźnie. Warszawa, 1985. S. 297-314.
77. Markowski A. Zagadnienia poprawności leksykalnej – najważniejsze kwestie. [W:] A. Markowski. Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne. Warszawa, 2005. S. 156-274.
78. Mosiołek-Kłosińska K. Poprawność frazeologiczna. [W:] Formy i normy, czyli poprawna polszczyzna w praktyce. Red. K. Mosiołek-Kłosińska. Warszawa, 2001. S. 90-95.

79. Mosiołek-Kłosińska K. Ślady polskich przemian po 1989 roku w słownictwie ogólnym. [W:] *Polszczyzna w komunikowaniu publicznym*. Red. W. Gruszczyński (i inni). Warszawa, 1999. S. 37-62.
80. Müldner-Nieckowski P. *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego* Warszawa, 2004. s.740
81. Nowakowska A. Podstawowe pojęcia frazeologii; Status jednostek frazeologicznych w obrębie konstrukcji wielowyrzowych. [W:] A. Nowakowska. *Świat roślin w polskiej frazeologii*. Wrocław, 2005. S. 19-45.
82. Nowakowska A. *Świat roślin w polskiej frazeologii*. Wrocław 2005, s. 232
83. Nowy słownik języka polskiego Red. E. Sobol. Warszawa : PWN, 2002. 1311 s.
84. Pajdzińska A. Frazeologizmy jako tworzywo współczesnej poezji. Lublin, 1993.
85. Pajdzińska A. Wielonurtowość współczesnych badań frazeologicznych. [W:] „Poradnik Językowy”. 2004. Z. 2. S. 27-38.
86. Pięcińska A. Co raz wejdzie do głowy – już z niej nie wyleci, czyli frazeologia prosta i przyjemna. Kraków, 2006.
87. Przybylska R. Związki frazeologiczne; Przysłowia. [W:] R. Przybylska. Wstęp do nauki o języku polskim. Podręcznik dla szkół wyższych. Kraków, 2003. S. 175-179.
88. Radzik A. Frazeologia porównawcza, problem ekwiwalencji jednostek frazeologicznych: ze studiów nad frazeologią historyczną języka rosyjskiego. Kraków, 2000. S. 27.
89. Rozumko A. Skrzydlate słowa, „twory przysłowiopodobne” czy przysłowia? Nowe przysłowia angielskie we współczesnej polszczyźnie. [W:] „Poradnik Językowy”. 2007. Z. 10. S. 34-45.
90. Rybicka E. Nie taki diabeł straszny. Podręcznik frazeologii polskiej dla obcokrajowców. Kraków, 1993.
91. Satkiewicz H. Jeszcze o kontaminacjach frazeologicznych. [W:] „Poradnik Językowy”. 1996. Z. 10. S. 82-83.
92. Skorupka S., *Słownik frazeologiczny języka polskiego*. Warszawa, 1967–1968. T. 1–

93. Smerczko Antoni. O typologii centrum obrazowo znaczeniowego związków frazeologicznych (w języku ukraińskim, rosyjskim i polskim) *Rozprawy Humanistyczne*, T. X, Księga urodzinowa. Włocławek, 2009. S. 229-238.
94. Węgiel M. Gdy przysłowia umierają, ludy mądrość zatracają czyli zarys propozycji opisu przysłów w Wielkim słowniku języka polskiego. [W:] *Nowe studia leksykograficzne*. Red. P. Żmigrodzki i R. Przybylska. Kraków, 2007. S. 101-110.
95. Węgrzynek K. Związki frazeologiczne w Wielkim słowniku języka polskiego. [W:] *Nowe studia leksykograficzne*. Red. P. Żmigrodzki i R. Przybylska. Kraków, 2007. S. 87-100.
96. Wodiczko M. Oj, ta frazeologia! [W:] *Polszczyzna płata nam figle: Poradnik językowy dla każdego*. Red. J. Podracki. Warszawa, 1993. S. 223-239.
97. Żadan S. *Mezopotamia*. Wydanie I : Wydawnictwo Czarne. 2014. 310 s.
98. Zaręba L. Pojęcie związku frazeologicznego. Próba definicji i klasyfikacji. [W:] L. Zaręba. *Polskie i francuskie frazeologizmy w ujęciu leksykograficznym*. Kraków, 1988. S. 17-36.